

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ І МЕНЕДЖМЕНТУ
Кафедра менеджменту імені професора Л.І. Михайлової

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь - «Магістр»

**на тему: «Ефективність управління виробництвом
продукції рослинництва»**

Виконала: **Недільніцина Діана Леонідівна**
студентка спеціальності 073 «Менеджмент»
ОП «Менеджмент організацій і адміністрування»

Керівник: **Дашутіна Людмила Олександрівна**
к.е.н., доцент кафедри менеджменту імені
професора Л.І. Михайлової

Рецензент: **Лиштван Руслан Леонідович**
керівник Сумського відділення №1
АТ «Ідея Банк»

Суми – 2022

СУМСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	Економіки і менеджменту
Кафедра	Менеджменту імені професора Л.І. Михайлової
Освітній ступінь	«Магістр»
Спеціальність	073 «Менеджмент» ОП «Менеджмент організацій і адміністрування»

Затверджую:
Завідувач кафедри _____
(посада, ПІБ)
« ____ » « ____ » 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Недільнічиній Діані Леонідівні

1. Тема роботи: Ефективність управління виробництвом продукції рослинництва

2. База практичного дослідження: Фермерське господарство «Батьківщина»
Краснопільського району Сумської області

керівник роботи Дашутіна Л.О., к.е.н., доцент

затверджена наказом по університету від « ____ » ____ 20 ____ р. № ____

3. Строк подання здобувачем вищої освіти закінченого проекту (роботи) « ____ » ____ 2022 р.

4. Вихідні дані до проекту (роботи):

нормативно-законодавчі акти України, навчально-методичні посібники, монографії, підручники за тематикою дослідження, наукові публікації, статистична інформація за 2019-2021 роки, звітність ФГ «Батьківщина» за останні 3 роки, власні дослідження.

5. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити):

- розглянути теоретичні засади визначення сутності поняття «ефективність»;
- проаналізувати стан та тенденції розвитку галузі рослинництва України;
- визначити напрямки підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва;
- охарактеризувати організаційно-економічний стан ФГ «Батьківщина» та дослідити стан ефективності управління продукції рослинництва
- провести аналіз ринкових позицій ФГ «Батьківщина»;
- обґрунтувати необхідність використання соціально-економічних та технічних заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва на підприємстві;
- провести оцінку економічної ефективності запропонованих заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва в ФГ «Батьківщина».

6. Дата видачі завдання: « ____ » _____ 20 ____ р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітки
1	Обґрунтування теми дослідження, визначення об'єкту, предмету дослідження.	<i>Вересень 2021 р.</i>	виконано
2	Формулювання мети та завдань кваліфікаційної роботи, складання плану-графіку роботи.	<i>Жовтень 2021 р.</i>	виконано
3	Вивчення та узагальнення літературних джерел з теми дослідження, опрацювання законодавчої та нормативної бази	<i>Листопад – Грудень 2021 р.</i>	виконано
4	Узагальнення теоретичного матеріалу з обраної теми дослідження, характеристика методичних підходів дослідження питання.	<i>Січень – Лютий 2022 р.</i>	виконано
5	Оформлення теоретичної частини кваліфікаційної роботи, постановка завдання для аналітичної частини, проектування можливостей вдосконалення досліджуваної проблеми	<i>Березень – Квітень 2022 р.</i>	виконано
6	Збір та обробка фактичного матеріалу, узагальнення результатів аналізу застосування досліджуваного питання в об'єкті практики	<i>Травень – Серпень 2022 р.</i>	виконано
7	Визначення шляхів вдосконалення досліджуваної проблеми, економічне обґрунтування пропозицій	<i>Вересень – Жовтень 2022 р.</i>	виконано
8	Завершення проектної частини кваліфікаційної роботи, формулювання висновків та узгодження з керівником	<i>Листопад - Грудень 2022 р.</i>	виконано
9	Підготовка доповіді, презентації до кваліфікаційної роботи та її попередній захист	<i>Листопад 2022 р</i>	виконано
10	Перевірка на автентичність. Оформлення супровідних документів	<i>Листопад 2022 р</i>	виконано
11	Представлення кваліфікаційної роботи на кафедрі, в деканат	<i>Листопад 2022р.</i>	виконано
12	Захист кваліфікаційної роботи в ЕК	<i>Грудень 2022 р.</i>	виконано

Здобувач вищої освіти

(підпис)

Д.Л. Недельніцина

Керівник роботи

(підпис)

Л.О. Дашутіна

Перевірку на автентичність проведено.

Н.М. Баранік

Кваліфікаційна робота допущена до захисту

(підпис)

М.О. Лишенко

АНОТАЦІЯ

Недільніцина Д.Л. Тема роботи. Ефективність управління виробництвом продукції рослинництва

Кваліфікаційна робота зі спеціальності 073 «Менеджмент» ОП «Менеджмент організацій і адміністрування», СНАУ, Суми-2022 р. – Рукопис.

Обмеження виробничих ресурсів, які застосовуються в сільському господарстві, та необхідність задоволення все більш зростаючих потреб населення потребують підвищення та покращення ефективності сільськогосподарського виробництва. Актуальність проблеми ефективності управління галуззю рослинництва посідає провідне місце серед інших важливих питань та проблем. Оскільки агропромисловий комплекс України є важливим сектором економіки країни, та є основним бюджетоутворюючим елементом національної економіки в цілому. Зараз економіка України вимагає розвиток аграрного сектора та виробництва для того щоб забезпечити продовольчу безпеку, а також підвищити конкурентоспроможність товару на світовому ринку. Тому підвищенні рівня ефективності управління рослинництвом є головним завданням для того щоб наситити ринок продовольчою продукцією. Ефективність – важливий критерій оцінки діяльності підприємства. Вона прямо пов'язана з досягненням кінцевого результату розвитку організації. Ефективність – це вміння спричиняти ефект, результативність процесу, котрі визначаються як відношення ефекту до витрат, які забезпечили цей результат. На даному етапі розвитку ринкових відносин в Україні, підприємства мають активно діяти для того, щоб постійно підвищувати ефективність своєї діяльності. Важливе місце посідає проблема ефективності управління виробництвом серед проблем, актуальних в економічній науці. Ефективність управління виробництвом продукції рослинництва в кінцевому вигляді виражається у зростанні ефективності виробництва. Одними з головних показників ефективності є темпи росту валової та товарної продукції, валового і чистого прибутку, рентабельності виробництва, використання праці, основних і оборотних фондів та інші. Пропозиції щодо збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та підвищення її ефективності залишається актуальними та потребує подальших досліджень. В кваліфікаційній роботі розглянуто основні теоретичні підходи до трактування поняття «ефективність управління виробництвом», визначено особливості та головні напрямки розвитку управління виробництвом продукції рослинництва на вітчизняних підприємствах, проаналізовано стан та тенденції розвитку галузі рослинництва України. Здійснено організаційно-економічну характеристику та аналіз ефективності управління на досліджуваному підприємстві; проведено аналіз ринкових позицій ФГ «Батьківщина» обґрунтовано необхідність використання соціально-економічних та технічних заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва; проведена оцінка економічної ефективності запропонованих заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва в ФГ «Батьківщина».

Ключові слова: управління, ефект, ефективність управління, виробництво, рослинництво.

SUMMARY

Niedielnitsyna D. Topic. Efficiency of crop production management

Qualification work in the specialty 073 «Management» SP «Management of organizations and administration», SNAU, Sumy-2022 - Manuscript.

Limitations of production resources used in agriculture and the need to meet the ever-growing needs of the population require increasing and improving the efficiency of agricultural production. The urgency of the problem of management efficiency in the crop production sector takes a leading place among other important issues and problems. Since the agro-industrial complex of Ukraine is an important sector of the country's economy, and is the main budget-forming element of the national economy as a whole. Now the economy of Ukraine requires the development of the agricultural sector and production in order to ensure food security, as well as to increase the competitiveness of goods on the world market. Therefore, increasing the efficiency of crop production management is the main task in order to saturate the market with food products. Efficiency is an important criterion for evaluating the activities of the enterprise. It is directly related to the achievement of the final result of the organization's development. Efficiency is the ability to produce an effect, the effectiveness of the process, which is defined as the ratio of the effect to the costs that provided this result. At this stage of development of market relations in Ukraine, enterprises should act actively in order to constantly improve the efficiency of their activities. An important place is occupied by the problem of production management efficiency among the problems relevant in economic science. The effectiveness of crop production management in the final form is expressed in the growth of production efficiency. One of the main indicators of efficiency is the growth rate of gross and marketable products, gross and net profit, profitability of production, labor use, fixed and current assets and others. Proposals to increase agricultural production and improve its efficiency remain relevant and require further research. The qualification work considers the main theoretical approaches to the interpretation of the concept of "efficiency of production management", identifies the features and main directions of development of crop production management at domestic enterprises, analyzes the state and trends of development of the crop production industry in Ukraine. The organizational and economic characteristics and analysis of management efficiency at the studied enterprise were carried out; the analysis of the market positions of the FG "Batkivshchyna" was carried out; the necessity of using socio-economic and technical measures to improve the efficiency of crop production management was substantiated; the economic efficiency of the proposed measures to improve the efficiency of crop production management in the FG "Batkivshchyna" was assessed.

Key words: management, effect, management efficiency, production, plant growing.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1 Теоретико-методичні засади визначення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва	11
РОЗДІЛ 2 Оцінка ефективності функціонування ФГ «Батьківщина»	21
2.1 Організаційно-економічна характеристика ФГ «Батьківщина»	21
2.2 Дослідження стану ефективності управління виробництвом продукції рослинництва в ФГ «Батьківщина»	36
2.3 Аналіз ринкових позицій ФГ «Батьківщина»	41
РОЗДІЛ 3 Розробка заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва в ФГ «Батьківщина»	48
3.1 Обґрунтування соціально-економічних заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції в ФГ «Батьківщина»	48
3.2 Обґрунтування технічних заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва	51
3.3 Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва	60
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	75
Додаток А Характеристика технології виробництва озимої пшениці	76
Додаток Б Технологічна карта обробки та збору пшениці озимої в ФГ «Батьківщина»	77
Додаток В Фінансова звітність підприємства	78
Додаток Г Наукові публікації	79

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективність – важливий критерій оцінки діяльності підприємства. Вона прямо пов’язана з досягненням кінцевого результату розвитку організації. На даному етапі розвитку ринкових відносин в Україні, підприємства мають активно діяти для того, щоб постійно підвищувати ефективність своєї діяльності. Важливе місце посідає проблема ефективності управління виробництвом серед проблем, актуальних в економічній науці.

Ефективність управління виробництвом продукції рослинництва в кінцевому вигляді виражається у зростанні ефективності виробництва. Одними з головних показників ефективності є темпи росту валової та товарної продукції, валового і чистого прибутку, рентабельності виробництва, використання праці, основних і оборотних фондів та інші.

Стан вивчення проблеми. Значний вклад у розробку та вивчення проблеми підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва внесли такі вітчизняні та іноземні автори, як Г. Андрійчук [12], Н. Бахчеванова [15], Л. Дашутіна [23], Н. Дмитрієва [16], Б. Жнякін [11], В. Мельник [3], В. Мертенс [7], В. Плєскач [4], П. Саблук [2], В. Шиян [1] та інші.

Важливо відзначити, що велика кількість наукових праць з досліджуваної проблеми, вказує на те, що дане питання було і є актуальним. Необхідною умовою для аналізу діяльності підприємства є оцінка напрямків та можливих заходів щодо підвищення ефективності роботи підприємства, що позначається на перспективах розвитку виробничої та фінансово-економічної діяльності організації. Значить, потенційні можливості підприємства, його переваги та недоліки у виробничій, фінансовій, збутовій та маркетинговій сферах можна виявити лише на підставі об’єктивного та своєчасного аналізу ефективності діяльності підприємства.

Зв’язок роботи з науковими темами. Кваліфікаційна робота виконана згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри менеджменту імені професора Л.І. Михайлової Сумського національного аграрного університету за темою «Розвиток менеджменту у контексті міжнародних інтеграційних процесу»

(державний реєстраційний номер 0119U02483)/. В рамках зазначеної науково-дослідної теми здобувачем вищої освіти виконане теоретичне обґрунтування та практичне опрацювання шляхів підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва.

Метою кваліфікаційної роботи є теоретичне обґрунтування напрямків щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва, аналіз діяльності ФГ «Батьківщина» та розробка заходів, які позитивно впливають на підвищення ефективності функціонування підприємства.

Завдання, які необхідно вирішити для того, щоб досягти поставленої мети:

- розглянути теоретичні засади визначення сутності поняття «ефективність»;
- проаналізувати стан та тенденції розвитку галузі рослинництва України;
- визначити напрямки підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва;
- охарактеризувати організаційно-економічний стан ФГ «Батьківщина» та дослідити стан ефективності управління продукції рослинництва
- провести аналіз ринкових позицій ФГ «Батьківщина»;
- обґрунтувати необхідність використання соціально-економічних та технічних заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва на підприємстві;
- провести оцінку економічної ефективності запропонованих заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва в ФГ «Батьківщина».

Предмет дослідження — комплекс теоретичних, практичних і методологічних аспектів методів, критеріїв оцінки та напрямів ефективності управління виробництвом продукції рослинництва.

Об'єкт дослідження — стан процесу управління фермерським господарством при виробництві і реалізації продукції рослинництва за останні 3 роки в ФГ «Батьківщина».

Елементами наукової новизни одержаних результатів є обґрунтування соціально-економічних та технічних заходів щодо підвищення ефективності

управління виробництвом продукції господарства за рахунок зниження рівня матеріальних витрат на одиницю продукції, інноваційної інтенсифікації аграрного виробництва, вдосконалення стимулювання співробітників за допомогою матеріальних заохочень з метою підвищення фінансових результатів діяльності.

Практичне значення одержаних результатів: дана робота дала можливість виявити та дослідити негативні аспекти в організації управління виробництвом продукції рослинництва за 2019-2021 рр. шляхом проведення аналізу фінансово-економічного стану підприємства та аналіз стану управління виробництвом продукції рослинництва; розробити напрямки з метою вирішення питання підвищення ефективності управління задля зниження рівня витрат та максимізації прибутку, що в подальшому зможе вплинути на покращення результату діяльності ФГ «Батьківщина». Дослідження та висновки, отримані в результаті написання кваліфікаційної роботи, можуть бути використані викладачами кафедри під час проведення лекційних та семінарських занять для здобувачів вищої освіти спеціальності 073 «Менеджмент» ОП «Менеджмент організацій і адміністрування».

У ході дослідження були застосовані такі **методи**: метод аналізу та синтезу в момент вивчення теоретичних основ ефективного управління організацією, його складових, а також в процесі дослідження системи, що використовується в умовах обраного підприємства; метод порівняння (при аналізі показників діяльності підприємства за досліджуваний період); метод кількісного аналізу (при розрахунку показників діяльності організації за останні 3 роки); розрахунково-аналітичні методи (при обчисленні фінансових та економічних показників діяльності фермерського господарства); методи спостереження (при роботі організації в момент проходження практики).

Інформаційною базою для написання кваліфікаційної роботи виступали: статут ФГ «Батьківщина», фінансово-бухгалтерська та статистична звітність організації за період 2019-2021 рр., закони та нормативні акти України, періодичні видання та наукова література, сучасні теорії, дослідження та розробки науковців

щодо підвищення ефективності управління підприємством, навчальні посібники. Період дослідження ФГ «Батьківщина» - 3 роки, а саме 2019-2021 рр.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи: за матеріалами кваліфікаційної роботи опубліковано 1 тезу на міжнародній конференції та 1 наукову статтю у фаховому журналі.

1. Дашутіна Л.О., Недельніцина Д.Л. Особливості управління виробництвом продукції рослинництва. *Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика*: матеріали ІХ Міжнародної заочної науково-практичної конференції 24 листопада 2021 р. / за ред. В. М. Огаренка, О. В. Покатаєвої та ін. Запоріжжя : КПУ, 2021. С. 219 – 221.

2. Дашутіна Л.О., Недельніцина Д.Л. Інноваційні методи управління виробництвом продукції рослинництва. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. У друці.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел з 23 найменувань, додатків. Основний текст викладений на 64 сторінках комп'ютерного тексту, робота містить 34 таблиці, 9 рисунків, 4 додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА

Однією із найактуальніших проблем прискорення розвитку галузі сільського господарства в сучасних умовах є зростання її ефективності. Дивлячись на кількість досліджень, що присвячені проблемі ефективності виробництва та конкретно у галузі сільського господарства, можемо зазначити, що через різне цільове призначення її складових, дана категорія є досить складною. Вона має відображати результативність різноманітної людської діяльності у процесі виробництва духовних та матеріальних благ.

Вдосконалення системи управління агровиробництвом є важливим резервом зростання ефективності такого виробництва. Досвід багатьох агропідприємств та об'єднань підтверджує, що там, де управлінці та спеціалісти постійно вдосконалюють управління виробництвом, трудові колективи забезпечують безперервне збільшення виробництва сільськогосподарської продукції, зростання продуктивності праці, прибутковості та економії витрат в усіх галузях під їх керівництвом. Кількісні та якісні зміни в умовах виробничо-господарської діяльності господарств та в умовах ринкової економіки також обумовлюють необхідність та важливість вдосконалення управління [1, с. 38].

Розвиток українського агропромислового комплексу і його центральної ланки – сільського господарства в значній мірі визначається ступенем освоєння нових технологій, інноваційно-інвестиційною привабливістю аграрного сектору економіки і досягнутим рівнем ефективності виробництва. Рослинництво – це важлива галузь сільського господарства, що суттєво впливає на стан та рівень продовольчої безпеки країни і слугує сировинною базою для діяльності більшої частини підкомплексів АПК. В цьому зв'язку перспективи розвитку українського аграрного сектору на пряму пов'язані з якістю економічного росту даної галузі, багато в чому визнається ступенем інноваційної діяльності, а також її

направленнями і результативністю. Особливостями розвитку вітчизняного рослинництва на сучасному етапі є незадоволення стану матеріально-технічної бази, високі виробничо-фінансові ризики, не високий інвестиційний потенціал галузі. До числа кризових явищ при виробництві продукції рослинництва відносяться посилюючі процеси деградації земель сільськогосподарського призначення, нерозвиненість системи селекції і насінництва, не відповідна еквівалентність міжгалузевого обміну, високий ступінь зносу матеріально-технічної бази рослинницької галузі [2, с. 149].

Наразі проблема ефективності на виробничих підприємствах є більш актуальною, ніж дотепер. Адже ефективність вважається однією з головних економічних категорій, яка найповніше може охарактеризувати якість результатів підприємницької діяльності. Сучасний стан розвитку українських господарюючих структур вимагає активних заходів та дій задля підвищення ефективності.

Для проведення детальних досліджень з питань соціального, економічного та організаційного механізму підвищення ефективності діяльності господарства необхідно розглянути та дослідити гносеологічні елементи поняття ефективності, а також визначити різницю між поняттями результативність та ефективність. Зазначимо, що поняття «ефективність» є похідною від слова «ефект», але існує чітке розмежування у науковій літературі між поняттями ефект та ефективність.

Якщо говорити про підходи до з'ясування поняття «ефект» з поглядів різних авторів, то Г. В. Мельник вважає, що ефект є результатом яких-небудь причин, господарських заходів або дій (введення нового устаткування або техніки, інвестиційних проектів, комерційних угод, втілення господарського рішення або виконання природоохоронних заходів) [3, с. 156]. Розглядаючи те саме питання, В.Л. Плєскач вважає, що ефект – це корисний результат, що виражається у вартісній оцінці [4, с. 27]. На думку П.Т. Саблук ефектом є результат впровадження заходів, які спрямовані на зростання ефективності виробництва завдяки заощадженню всіх виробничих ресурсів [2, с. 155].

Отже, проаналізувавши вищезазначене, можемо зробити висновок: ефект – це безпосередньо досягнутий або одержаний результат від ведення певного виду діяльності, явища, процесу або будь-якої інакшої взаємодії в цілому.

Для детальнішої характеристики необхідно розуміти та чітко знати, яких результатів, за який інтервал часу, з використанням яких саме ресурсів, було отримано результати. Саме для цього виділено категорію ефективності в науковій літературі. Ефективність можна тлумачити як вибір вірних цілей, на яких сфокусовано всю енергію організації.

Варто відзначити, що ефективність є не лише зв'язком результату з поставленими цілями, а й результатом (ефектом) з погляду оптимального використання ресурсів – фінансових, трудових, матеріальних [5].

Найкращою мірою доцільного використання ресурсів є ефективність [6, с. 42]. Ефективність – це завжди деяке співвідношення (кінцевого результату з метою або результату з витратами для отримання цього результату), отже величина відносна; ця категорія має управлінський характер і відтворює, насамперед, рівень досягнення поставленої мети [7, с. 288]. В цілому, думки різняться з приводу тлумачення поняття ефективності.

Деякі автори вважають ефективність вибором правильних цілей, інші – оцінку або результат діяльності підприємства; найпопулярнішою думкою в галузі економіки є те, що ефективність – це пропорція результату до витрат.

Ефективність виробництва є ключовою на мікроекономічному рівні, ця категорія є характеристикою результативності та віддачі виробництва. Вона свідчить про збільшення об'ємів виробництва та при яких витратах ресурсів буде досягнуто цього приросту, а значить свідчить про характер економічного зростання [8, с. 392].

Ефективність виробництва має багаторівневий та багатоаспектний характер. В економічній теорії виділяють соціальну та економічну ефективність виробництва.

Економічна ефективність – являє собою досягнення найвищих результатів виробництвом за найменших витрат праці або зменшення на одиницю продукції сукупних витрат.

Соціальна ефективність – це рівень відповідності соціальним потребам суспільства результатів виробництва.

Згідно з цим, можемо прийти до висновку, що ефективність – явище не випадкове, а є стійким, закономірним і об'єктивним процесом функціонування економіки, який набув ознак економічного закону.

Для розрахунку ефективності використання факторів виробництва застосовують систему певних показників. До них відносять: трудомісткість, продуктивність праці, фондомісткість, фондівіддачу, матеріаломісткість, матеріалівіддачу, капіталомісткість та інші [9, с. 967].

При аналізі поняття «ефективність» В.Я. Месель-Веселяк прийшов до висновку, що базисом є термін «ефект», він, в свою чергу, є певною формою результату, значить, згідно цій теорії, поняття «ефективність» можна вважати похідним від поняття «результативність». Науковець пов'язує результат з обсягом чистого доходу організації, а ефект – з чистим прибутком [10, с. 7].

Б.О. Жнякін у своїх дослідженнях ефективності управління корпоративних організацій визначав ефективність синтетичною характеристикою якісної результативності організації, а також управління діяльністю організації в цілому [11, с. 160].

Отже, враховуючи вищесказане, ми прийшли до висновку, що більша частина науковців підтверджують наявність різниці між поняттями ефективності та результативності. Існування різних підходів до визначень та взаємозв'язку категорій ефективність і результативність підтверджують складність змістового наповнення цих понять та актуальність даної проблеми.

Інноваційний розвиток є головним чинником в досягненні економічного лідерства та важливим засобом конкуренції для підвищення ефективності управління в умовах сучасної глобалізації економіки. Інновації – матеріальна основа підвищення ефективності виробництва, конкурентоспроможності, а також

якості продукції, зменшення рівня витрат, і є найсуттєвішою умовою економічного зростання на новій якісній основі. Зерно з давніх часів і зараз є джерелом фінансового благополуччя країни та є гарантом продовольчої безпеки. Воно виступає одним з найпопулярніших товарів світового, і внутрішніх ринків продукції рослинництва, а ринок зерна є одним з найпрогнозованих і досконалих у світі [2, с. 150].

Зерновий ринок стоїть на першому місці в системі сільського господарства економіки України. Визначення перспектив розвитку зернового господарства визначається заходами, які використовуються для покращення в цілому становища фінансування та забезпечення сировиною та транспортними засобами, що необхідні для даного підкомплексу аграрного сектору країни [3, с. 156]. Україна – один з наймасштабніших експортерів зерна на ринок Європи. За 2021 рік експорт з України продукції АПК склав 27,3 млрд. доларів, що на 70,9% більше, порівнюючи з 2020 роком. Частка продукції АПК в структурі загального експорту у 2021 році склала 41,9%, а в структурі імпорту – 11,2%. У порівнянні з 2020 роком, частка експорту зменшилась на 3,2%, а частка імпорту скоротилась на 0,8% [5].

Найбільшу частку в структурі валових зборів та посівних площ культур сільського господарства України мають зернові та соняшникові культури. 35% валютних надходжень від загального експорту до України забезпечує аграрний сектор. Стратегічною галуззю економіки нашої держави є виробництво зернових культур, тому є актуальним оцінка динаміки урожайності, бо зерно є джерелом продовольчої безпеки, кормовою базою для галузі тваринництва та сировиною для переробної промисловості [12, с. 292]. Динаміка врожайності сільськогосподарських культур є результатом загальної дії агроекономічних, агроекологічних та агротехнологічних чинників.

Український ринок зерна сьогодні – це середовище, де присутня висока конкуренція, в ньому представлені іноземні компанії, що спеціалізуються на реалізації продукції сільського господарства [13, с. 779]. Спираючись на дослідження врожайності, її динаміки, бачимо значне підвищення урожайності соняшнику та зернових у період 1990-2021 роки у таких областях: Житомирській,

Івано-Франківській, Вінницькій, Львівській, Київській, Полтавській, Чернігівській, Черкаській та Сумській; спостерігається помірне зростання урожайності у Закарпатській, Волинській, Кіровоградській, Тернопільській, Рівненській, Харківській, Чернівецькій та Хмельницькій областях [14]. На думку автора, це спричинено стабільним кліматом, задовільним станом ґрунту та успішним застосуванням сучасних технологій і нових форм аграрного виробництва.

Ефективність зернового комплексу повинна характеризувати не лише ефективність виробництва безпосередньо, а й передбачати важливість ефективного збуту виробленої продукції.

На ефективність впливає кілька факторів, особливо підвищення якості готової продукції на різних етапах просування. Ступінь ефективності виробництва зерна залежить від ефективності використання виробничих фондів, раціонального розподілу, впровадження інноваційних технологій, собівартості продукції, прибутку та рентабельності підприємства. Підвищення ефективності зернового виробництва може бути за рахунок покращення організації якості зерна, враховуючи досвід найліпших підприємств галузі.

В умовах зростання продовольчої кризи, а також посилення процесів глобалізації на світовому рівні, актуальності набуває питання реформування стратегічного розвитку внутрішнього зернового ринку як основи державного АПК у відповідності до головних пріоритетів соціально-економічного напрямку національної аграрної політики [15, с. 403]. Напрямки впливу зовнішніх погроз на відтворювальні процеси складових секторів ринку зернових культур наведено в таблиці 1.1.

Негативний вплив двох перших факторів на ринкові відтворювальні процеси покладений нейтралізувати підтримку держави аграрного сектору, але їх неефективність, викликана недосконалістю та неправильним вибором заходів регуляції в умовах СОТ, створює ще одну погрозу для сталого і стабільного розвитку українського зернового ринку.

Таблиця 1.1 - Вплив зовнішніх загроз розвитку зернового ринку України

Загрози	Вплив на відтворювальні процеси
1. Неконтрольоване зростання експорту екологічно чистих українських зернових культур	Моновиробництво експортноорієнтованих культур; Недостатність власної сировинної бази для підприємств переробної промисловості; імпорту сировини (зернових і насіннєвого матеріалу) та готової продукції (макаронні вироби, крупи тощо); підвищення собівартості переробної продукції, зниження її конкурентоспроможності, посилення імпортозалежності держави.
2. Домінування іноземних ТНК серед експортерів українського зерна	Посилення цінової залежності аграрного сектору від політики зерноекспортерів, що реалізують інтереси своїх держав; Нерівнозначність експортних і світових цін українського зерна; Переважаючі інвестиції у розвиток портової інфраструктури, занепад зернопереробного підкомплексу, деградація ґрунтів.
3. Неефективність державної підтримки в умовах обмежень СОТ	Неефективна діяльність державних агентів на ринку зерна; Невірний вибір пріоритетів у межах фінансування заходів «жовтої скриньки», недостатність фінансування «зелених» програм; Непристосованість діючих методологічних засад державного регулювання до принципів СОТ.

Джерело: сформовано автором на основі [15]

Переорієнтація аграрного експорту з сировини на готову продукцію визначає важливість стимулювання трейдерів щодо експорту зернопереробних продуктів, а також активну діяльність ДПЗК на зовнішньому та внутрішньому ринках для забезпечення адекватних цін на чисте екологічне українське зерно та переробних продуктів [16, с. 62].

Державна продовольча зернова корпорація бере участь у програмах товарного кредитування, відстрочуючи виплату першого платежу кредиту до півроку в залежності від виду товару на 1,5-3 роки, що дозволить з'явитися на внутрішньому ринку оптовим покупцям, які діятимуть спричиняючи зростання цін на зерно та змусить транснаціональні корпорації оплачувати справжню вартість зерна [13, с. 780].

В цілому, стратегія розвитку зернового ринку України, що пропонується в умовах викликів глобалізації, направлена на формування внутрішніх ринків продовольчих із повним циклом відтворення, це є необхідною умовою продовольчої, економічної та політичної незалежності держави. В сучасних умовах стан українського ринку зерна - нестабільний [17, с. 3].

Головні напрями стратегії розвитку українського ринку зерна в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2 - Головні напрями стратегії розвитку українського ринку зерна

Напрями	Регуляторні та управлінські заходи
1. Стимулювання виробництва доданої вартості товару та експорту готових продуктів зерно переробки	Протекціоністські заходи щодо підтримки зернопереробних підприємств (підтримка в освоєнні зовнішніх ринків збуту борошномельної продукції, сприяння розвитку комбікормового виробництва тощо); Стимулювання аграріїв до вирощування культур, що імпортуються (реалізація механізмів фінансового та ресурсного; забезпечення, гарантованого збуту за справедливою ціною) Стимулювання трейдерів до експорту продуктів зерно переробки
2. Підтримка рівноваги цінових балансів зернового ринку	Запровадження програми товарних кредитів; Підвищення рівня мінімальних закупівельних цін зерна; Переорієнтація підтримки на користь «зелених» програм (видатки на розвиток інфраструктури ринку, реалізацію страхових програм); Реформування системи біржової торгівлі.
3. Методологічні засади регулювання та контролю	Розробка прозорих механізмів квотування (експортного та внутрішнього) і ліцензування; Державний моніторинг та контроль за обсягами і ціновими співвідношеннями експорту/імпорту зернових культур.

Джерело: сформовано автором на основі [16]

До проблем і тенденцій ринку відносяться:

- зменшення державних закупок зерна та переорієнтація на альтернативні збутові канали системи реалізації;
- значні зміни ринкових цін на зерно через урожайність та сезонність виробництва, що дестабілізує зернову галузь в цілому;
- велика кількість нових посередницьких структур, що ставлять сільгоспвиробникам цінові умови, які є не вигідними;
- значна частка бартерних операцій, спричинена необхідністю розрахунків з постачальниками матеріалів;
- слабка інформаційна прозорість ринку, а отже, відсутність рівноважної ціни.

Політика підтримки держави нарощування виробництва зерна виконується Міністерством аграрної політики та продовольства України за деякими напрямками [18, с. 2]:

- збільшення об'ємів фінансування цільових державних програм;
- запровадження нових механізмів кредитування;

- посилення впливу у фінансуванні виробництва Аграрного фонду через методи заготівлі майбутнього урожаю;
- стимулювання фандрайзингу на вітчизняних та іноземних фондових ринках;
- розвиток агрострахування.

Одним з важливих напрямків, завдяки якому ефективність діяльності агропідприємств підвищується, є застосування заходів, які стимулюють підвищення якості зерна, що можливо за умови використання новітніх технологій у процесі вирощування зернових, а також запровадження державного загального контролю за якістю зернових та продуктів переробки, а також встановлення системного моніторингу зернового ринку [19, с. 110].

Збільшення об'ємів виробництва зерна, а також підвищення якості, безпосередньо пов'язані з застосуванням організаційних заходів, що спрямовані на підвищення технологічного та технічного рівня виробництва зерна, використання якісного насіння та забезпечення новітніми методиками та приладами вимірювання якісних показників зерна, підвищенні вимоги до зберігання зерна та похідних продуктів, збільшення відповідальності на зернопереробних та заготівельних підприємствах, а також поліпшення нормативно-технічної документації.

Одним з важливих резервів підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва є правильне, раціональне використання землі як основного засобу виробництва. Саме тому капітальні вкладення в сільське господарства повинні бути, в першу чергу, на заходи стосовно збереження землі та збільшення родючості ґрунтів, що спричинить підвищення продуктивності землеробства [20, с. 118].

Отже, у першому розділі кваліфікаційної роботи було досліджено теоретичні основи поняття «ефективність», розглянуто, в чому відмінність понять «результативність» та «ефективність», а також проведений аналіз сучасного стану галузі рослинництва України. Вдале впровадження стратегії ефективного розвитку

організації передбачає реалізацію не лише результативної, але і ефективної господарської діяльності.

Багато підприємств рослинницької галузі через швидке зниження потенціалу виробництва вимагають вагомої фінансової державної підтримки навіть для того, щоб досягти рівня фінансової рівноваги. Аграрна політика має бути орієнтована на те, щоб виробництво досягло стійкості та зростало, враховуючи небезпеку можливого його спаду.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФГ «БАТЬКІВЩИНА»

2.1 Організаційно-економічна характеристика ФГ «Батьківщина»

Фермерське господарство «Батьківщина» Краснопільського району Сумської області належить до типу сільськогосподарських підприємств. Місцезнаходження: с. Миропільське Сумського району Сумської області. До кінця 2021 року знаходилось в с. Велика Рибиця.

Господарство має відокремлене майно, рахунки в банках, самостійний баланс, в разі потреби реєстраційні рахунки у відділеннях Державного Казначейства, працює згідно принципу повного господарського розрахунку, має печатку зі своїм повним найменуванням, ідентифікаційним кодом і належністю до Української академії аграрних наук, кутовий штамп та інші печатки, необхідні для ведення діловодства, знак для товарів та послуг.

ФГ «Батьківщина» було створено в 2005 році родиною Калініченко. Статутний капітал розподілено в рівних частинах між двома засновниками (по 50%) та складає 50 000 гривень. Засновниками підприємства є Калініченко Микола Петрович та Калініченко Віталій Миколайович. Головою ФГ «Батьківщина» є Калініченко Віталій Миколайович. Метою створення ФГ «Батьківщина» є задоволення продовольчих потреб населення та одержання прибутку.

Основним видом діяльності підприємства згідно КВЕД (код 01.11) є вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур.

Місія ФГ «Батьківщина» є виробництво і вирощування продукції рослинництва. Головними цілями господарства є збільшення надходження доходів від реалізації продукції, а також збільшення прибутків, які необхідно максимально капіталізувати.

Підприємство має в користуванні 3094,10 га ріллі, що складає 100% від усієї території, призначеної для сільськогосподарської діяльності.

До складу робочого колективу підприємства у 2021 році входить 19 співробітників. Організаційна структура ФГ «Батьківщина» наведена на рис. 2.1.

Рисунок 2.1 – Організаційна структура ФГ «Батьківщина»

Джерело: сформовано автором на основі штатного розпису

З організаційної структури ФГ «Батьківщина» бачимо, що до виробничих підрозділів входить тракторна бригада, до функціональних: бухгалтерія, агрономічний відділ, інженерний та кадровий, до обслуговуючих підрозділів входять – автопарк, електровідділ, паливо-заправка та відділ водопостачання, до допоміжних підрозділів: зерносушильний комплекс, склад хімікатів, склад насіння.

Розглянемо управлінську структуру на рис. 2.2.

Розглядаючи структуру управління підприємством ФГ «Батьківщина» можемо сказати, що управлінські функції здійснюють загальні збори співвласників, які делегують повноваження голові фермерського господарства. На підприємстві функціонують бухгалтерська служба, яка безпосередньо займається управлінням

фінансовим станом підприємства і забезпечує фінансове управління та координацію діяльності загалом.

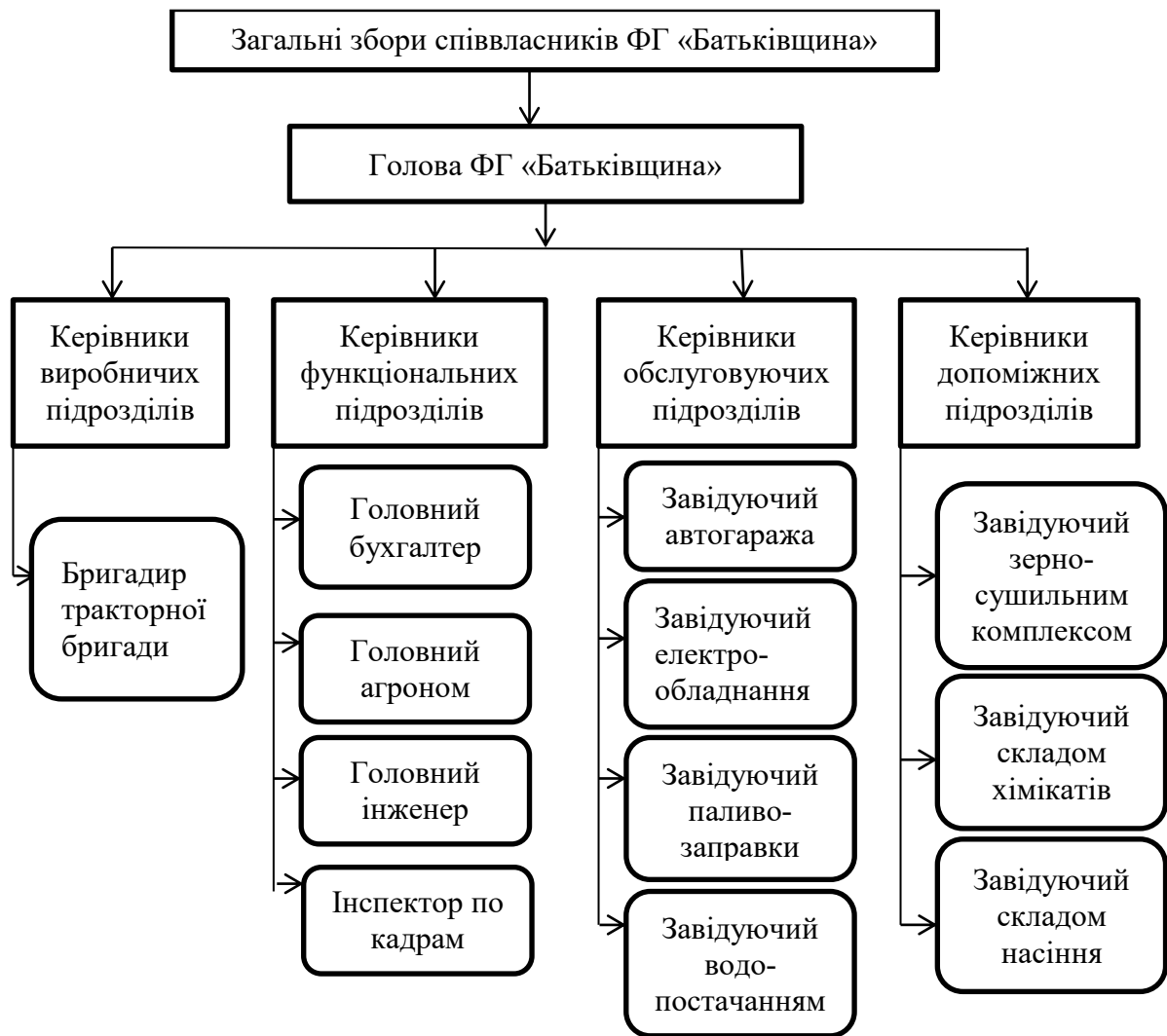

Рисунок 2.2 - Структура управління ФГ «Батьківщина»

Джерело: сформовано автором на основі штатного розпису

Успішність діяльності сільськогосподарського підприємства ФГ «Батьківщина» залежить багато в чому від площі земель, задіяних у виробництві, тому у табл. 2.1 представлено аналіз динаміки використання земельних площ у вирощуванні зернових культур.

Таблиця 2.1 - Динаміка розмірів посівної площі, задіяної у виробництві продукції ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	Посівна площа, га			Відхилення 2021/2019	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	абсолютне, +/-	відносне, %
Пшениця озима	381,0	792,0	942,0	+561,0	+147,2
Кукурудза на зерно	1 126,7	1 202,5	1 126,1	-0,6	-0,05
Соя	475,0	367,0	355,0	-120	-25,3
Соняшник	816,0	740,0	671,0	-145	-17,8
Гречка	111,0	-	-	-111	-100
Усього:	2 909,7	3 101,5	3 094,1	+184,4	+1,1
Відсоток землі, що використовується у виробництві продукції рослинництва:	100,0	100,0	100,0	-	-

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

З таблиці 2.1 продемонстровано, що у порівнянні 2021 з 2019 роком найшвидшими темпами зростає площа, призначена для вирощування озимої пшениці (+147,2%). Аналіз структури земельної площі за видами продукції, що на ній вирощується, представлено даними у табл. 2.2:

Таблиця 2.2 - Структура посівної площі за видами продукції, що вирощується на ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	Посівна площа, га						Відхилення питомої ваги 2021/2019, +/-
	2019 р.	Питома вага, %	2020 р.	Питома вага, %	2021 р.	Питома вага, %	
Пшениця озима	381,0	13	792,0	25,5	942,0	30,4	+17,4
Кукурудза на зерно	1 126,7	38,7	1 202,5	38,8	1 126,1	36,4	-2,3
Соя	475,0	16,3	367,0	11,8	355,0	11,5	-4,8
Соняшник	816,0	28,04	740,0	23,9	671,0	21,7	-6,3
Гречка	111,0	3,8	-	-	-	-	-
Усього:	2 909,7	100,0	3 101,5	100,0	3 094,1	100,0	-

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Варто зазначити, що за період з 2019 до 2021 року, обсяг усіх земель, наданих підприємству збільшився на 184,4 га, що у відсотковому вираженні становить +1,1%, так як уся земля використовується у виробництві продукції рослинництва, то відповідно вона збільшилась у таких же значеннях.

Графічно структура земельної площі для вирощування готової продукції ФГ «Батьківщина» у 2019 та 2021 рр. наведена на рис. 2.3.

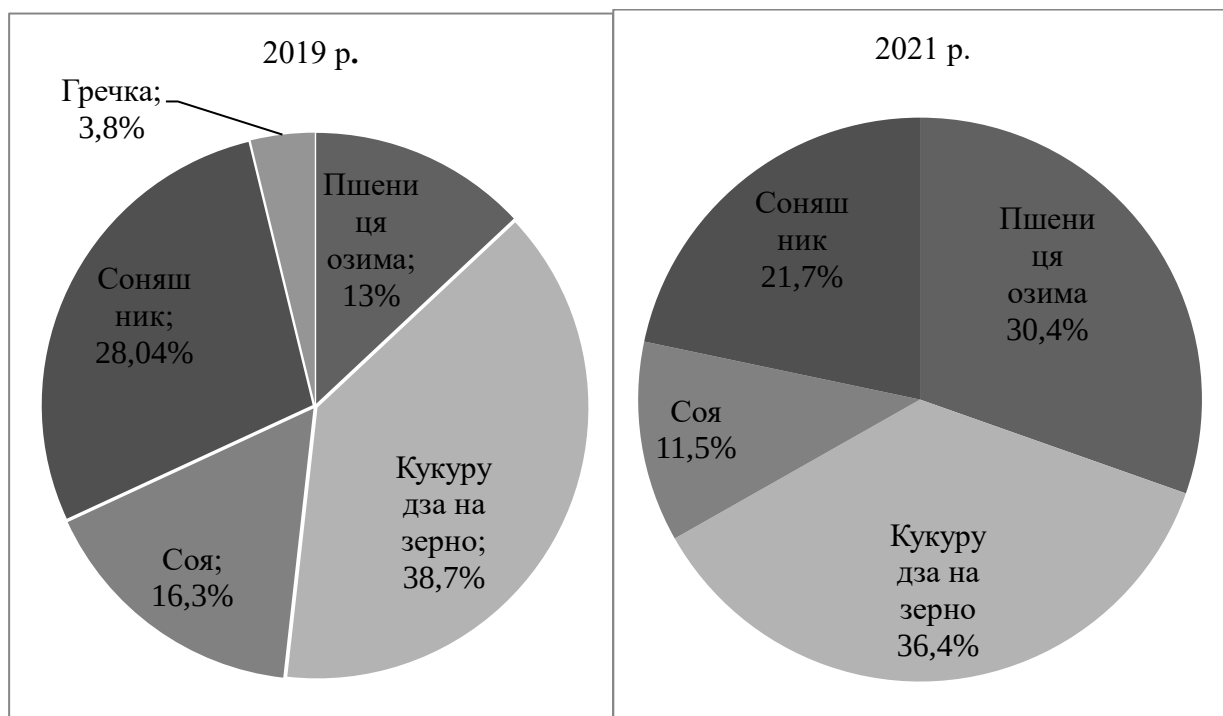

Рисунок 2.3 - Структура земельної площі, призначеної для вирощування готової продукції підприємства ФГ «Батьківщина» у 2019 та 2021 рр.

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

З табл. 2.2 та рис. 2.3 бачимо, що основним продуктом для посіву є кукурудза на зерно, що займає 36,4% від усієї земельної площі, що використовується для виробництва готової продукції, другим за значущістю у 2021 році є озима пшениця, для якої призначено 30,4 % земель, 21,7% призначено для соняшника, а 11,5% для сої. Варто зазначити, що в господарстві перестали вирощувати гречку у 2020-2021 рр. Аналіз динаміки обсягів виробництва сільськогосподарської продукції представлений у табл. 2.3.

Таблиця 2.3 - Обсяг виробництва продукції у натуральному обсязі в ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	Обсяг виробництва продукції, ц			Відхилення 2021/2019	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	абсолютне, +/-	відносне, %
Пшениця озима	22 700	37 750	46 931	+24 231	+106,7
Кукурудза на зерно	112 525	108 641	153 184	+40 659	+36,1
Соя	15 430	6 703	10 758	-4 672	-30,3
Соняшник	34 802	30 039	6 956	-27 846	-80,01
Гречка	1 029	-	-	-1029	-100

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Найбільший обсяг врожаю на підприємстві складає кукурудза на зерно, якої у 2021р. зібрали 153 184 ц. Порівнюючи 2021 і 2019 роки, найбільше зростання продемонстрували озима пшениця і кукурудза на зерно, виробництва яких значно збільшились.

Ефективність використання земельних ресурсів підприємства висвітлено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4 - Урожайність культур у ФГ «Батьківщина», 2019-2021 рр.

Показник	Урожайність, т/га			Відхилення 2021/2019	
	2019 р.	2020 р.	2021р.	абсолютне, +/-	відносне, %
Пшениця озима	0,8	1,2	1,5	+0,7	+87,5
Кукурудза на зерно	3,9	3,5	5,0	+1,1	+28,2
Соя	0,5	0,2	0,3	-0,2	-40
Соняшник	1,2	1,0	0,2	-1,0	-83,3
Гречка	0,04	-	-	-0,04	-100

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

З табл. 2.4 бачимо, найбільшу урожайність має кукурудза на зерно, хоча показник урожайності у 2020 р. був менший ніж у 2019 р., проте у 2021 р. 5 т/га є найефективнішим показником на підприємстві. Найбільше зростання ефективності за 2 роки продемонстрували пшениця озима (+87,5) кукурудза на зерно (+28,2). Інші показники мали значення від`ємне.

Аналіз реалізації продукції дає виявити ключові позиції, які є основним джерелом доходу підприємства та слабкі місця. Результати даного дослідження представлені у табл. 2.5.

Таблиця 2.5 - Структура доходу від реалізації продукції ФГ «Батьківщина»

Показник	Дохід від реалізації, тис. грн.						Відхилення 2021/2019	
	2019 р.	Питома вага, %	2020 р.	Питома вага, %	2021 р.	Питома вага, %	абсолютне, +/-	відносне, %
Пшениця озима	6 812,3	11	8 608,9	9,5	14 161,6	15,5	+7 349,3	+107,9
Кукурудза на зерно	30 062,5	48,4	37 532,2	41,6	71 370,8	78,2	+41 308,3	+137,4
Соя	361,9	0,6	14 105,7	15,6	5 692,7	6,2	+5 330,8	+57,3
Соняшник	24 285,5	39,1	29 931,8	33,2	-	-	-24 385,	-100
Гречка	542,2	8,7	-	-	-	-	-542,2	-100
Усього:	62 064,4	100	90 178,6	100	91 225,1	100		

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Як видно з таблиці 2.5 дохід на підприємстві зростає щорічно, що вказує на масштабування діяльності підприємства та, звичайно, враховує інфляційні процеси). Структура доходів виражена діаграмою на рис. 2.4.

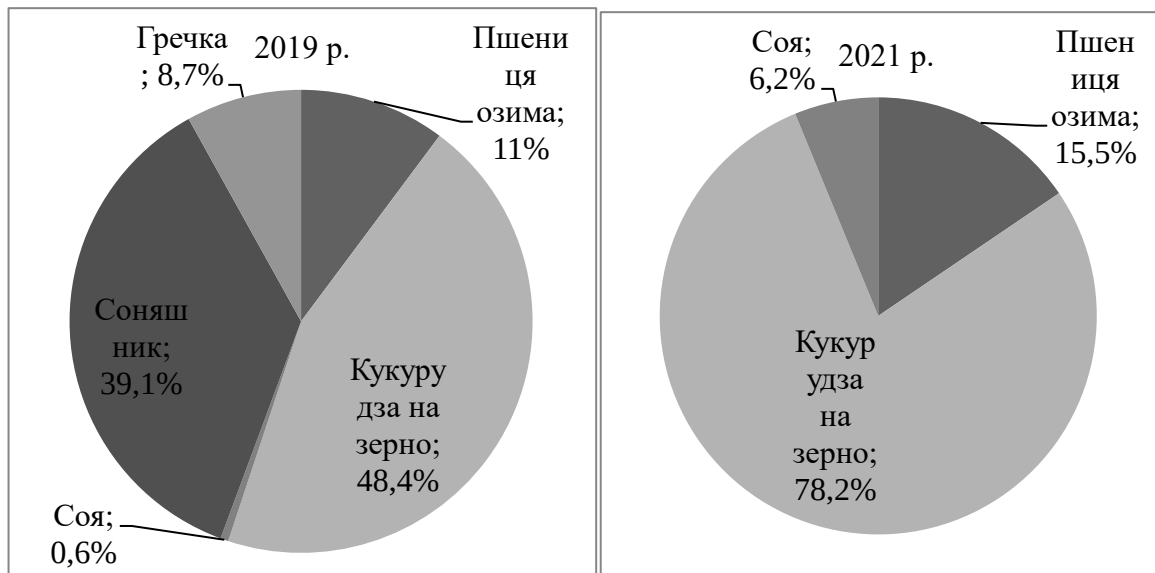

Рисунок 2.4 - Структура доходів у вартісному виразі ФГ «Батьківщина» у 2019 та 2021 рр., %

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Як видно з таблиці 2.5 та рис. 2.4 головним джерелом доходу на підприємстві є кукурудза на зерно, що займає 78,2% від усього обсягу доходів у 2021 році. Значну питому вагу у структурі доходу займає також озима пшениця: 15,5 %. Персонал є невід’ємною складовою успішного розвитку підприємства, тому необхідно проаналізувати ефективність його використання. Аналіз використання трудових ресурсів ФГ «Батьківщина» наведено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 - Динаміка використання трудових ресурсів та фонду оплати праці працівників підприємства ФГ «Батьківщина»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021/2019	
				абсолютне, +/-	відносне, %
Товарна продукція, тис. грн.	75 699,5	81 955,4	86 841,4	+11 141,9	+14,7
Середньорічна чисельність персоналу підприємства, осіб	17	22	19	+2	+11,8
Продуктивність праці, тис. грн.. на чол..	4 452,9	3 725,2	4 570,6	+117,7	+2,6
Витрати на оплату праці, тис. грн..	895,4	1 632,0	954,6	+59,2	+6,6
Відрахування на соціальні заходи, тис. грн.	196,9	359,0	210,0	+13,1	+6,7

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Зростання обсягів товарної продукції та майже незмінна чисельність персоналу зумовили підвищення продуктивності праці порівняно з 2019 роком на 2,6%, це свідчить про оптимальне зростання рівня ефективності використання трудових ресурсів в господарстві. У 2021 році порівняно з 2019 чисельність персоналу збільшилась на 2 особи, а темп підвищення фонду оплати праці збільшився на 6,6%, це є позитивною динамікою. Але можна звернути увагу на пошук методів для підвищення рівня зацікавленості співробітників у роботі, а також зростання рівня заробітної плати шляхом збільшення обсягів виробництва та зменшення операційних витрат, які пов’язані з обробкою та збиранням врожаю продукції рослинництва.

Спостерігається зростання обсягів товарної продукції на 11 141, тис. грн, що на 1 середньорічного працівника становить збільшення на 117,7 тис. грн., що вказує на зростання рівня ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві.

Наступним етапом аналізу є оцінка стану основних засобів, вона є важливим аспектом у формуванні оцінки рівня розвитку підприємства, адже завдяки вказаній групі показників можна визначити ступінь виснаження основних засобів підприємства. Оцінка стану основних засобів ФГ «Батьківщина» наведена у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 - Оцінка стану основних засобів ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021/2019	
				абсолютне, +/-	відносне, %
Первісна вартість основних засобів, тис. грн	68 485,4	70 803,9	77 485,1	+8 999,7	+13,1
Залишкова вартість основних засобів, тис. грн	53 109,6	47 515,2	47 220,4	-5 883,2	-11,1
Знос, тис. грн	15 375,8	23 288,7	30 261,1	+14 885,3	+96,8
Коефіцієнт зносу	0,2	0,3	0,4	+0,2	+100
Коефіцієнт придатності	0,8	0,7	0,6	-0,2	-25

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Згідно з таблицею 2.7, варто зазначити, що за період дослідження, підприємство у 2021 році значно збільшило розмір основних засобів на 8 999,7 тис грн. Позитивну для підприємства динаміку демонструють також коефіцієнт зносу, порівняно з 2019 р. збільшився на 0,2, але коефіцієнт придатності обладнання зменшився на 0,2. Можна сказати, що підприємство почало процес оновлення власних основних засобів. Аналіз ефективності використання основних засобів ФГ «Батьківщина» наведено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8 - Показники ефективності використання основних засобів ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021/2019	
				абсолютне, +/-	відносне, %
Товарна продукція, тис. грн	75 699,5	81 955,4	86 841,4	+11 141,9	+14,7
Середньорічна вартість ОВЗ, тис. грн	53 109,6	47 515,2	47 220,4	-5 883,2	-11,1
Середньорічна чисельність персоналу підприємства, осіб	17	22	19	+2	+11,8
Фондовіддача	1,28	1,79	1,93	+0,65	+50,8
Фондомісткість	0,78	0,56	0,52	-0,26	-33,3
Фондоозброєність	2 841,3	2 286,9	2 493,04	-348,3	-12,3

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

З таблиці бачимо, що підприємство досить ефективно використовує основні засоби, що є у його розпорядженні. Що підтверджує динаміка останніх двох років. Зростання обсягів товарної продукції на 14,7 % забезпечило значне збільшення фондовіддачі на 50,8 % та зменшення фондомісткості на 33,3%. Вся вищенаведена інформація дозволяє зробити припущення, що в умовах економічної ситуації, що склалася, керівництвом підприємства прийнято рішення щодо максимальної оптимізації використання основних фондів підприємства. І вжиті заходи з оптимізації виправдовують очікування. Але господарству необхідно оновлювати основні фонди, щоб і надалі їх ефективно використовувати.

Наступним етапом є аналіз структури витрат за видами продукції. Він необхідний для визначення найбільш витратних позицій, що потребують заходів щодо оптимізації використання ресурсів у них.

У табл. 2.9 представлена динаміка виробничої собівартості за видами продукції. Під виробничою собівартістю розуміють поточні витрати підприємства на виробництво продукції, виконані роботи та надані послуги, виражені у грошовій формі.

Таблиця 2.9 - Динаміка виробничої собівартості продукції ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	Виробнича собівартість, тис. грн.			Відхилення 2021/2019	
	2019 р.	2020 р.	2021 р.	абсолютне, +/-	відносне, %
Пшениця озима	5 787,6	11 320,0	14 666,1	+8 878,5	+153,4
Кукурудза на зерно	31 657,3	29 528,8	41 218,3	+9 561,0	+30,2
Соя	10 012,4	5 296,0	8 780,7	-1 231,7	-12,3
Соняшник	22 407,3	16 837,0	4 155,3	-18 252,0	-81,5
Гречка	584,3	-	-	-584,3	-
Усього:	70 488,9	62 981,8	68 820,5	-1 668,4	-2,4

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Згідно даних з табл. 2.9 найшвидше зростають витрати на озиму пшеницю (+153,4%), кукурудзу на зерно (+30,2%) у 2021 році відносно до 2019 року, чого не можна сказати про соняшник. Ці зростання витрат пояснюються, що ці культури поступово стають більш пріоритетними та перспективними для розвитку підприємства. Аналіз структури виробничої собівартості продукції підприємства представлено даними табл. 2.10.

Таблиця 2.10 - Оцінка структури виробничої собівартості ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	2019 р., тис. грн.	Питома вага, %	2020 р., тис. грн.	Питома вага, %	2021 р., тис. грн.	Питома вага, %	Відхилення питомої ваги 2021/2019, +/-
Пшениця озима	5 787,6	8,2	11 320,0	18,0	14 666,1	21,3	+13,1
Кукурудза на зерно	31 657,3	44,9	29 528,8	46,9	41 218,3	59,9	+15
Соя	10 012,4	14,2	5 296,0	8,4	8 780,7	12,8	-1,4
Соняшник	22 407,3	31,8	16 837,0	26,7	4 155,3	6,0	-25,8
Гречка	584,3	0,8	-	-	-	-	-
Усього:	70 488,9	100,0	62 981,8	100,0	68 820,5	100,0	-

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Графічне зображення структури витрат собівартості продукції ФГ «Батьківщина» у 2019 та 2021 рр. наведено на рис. 2.5.

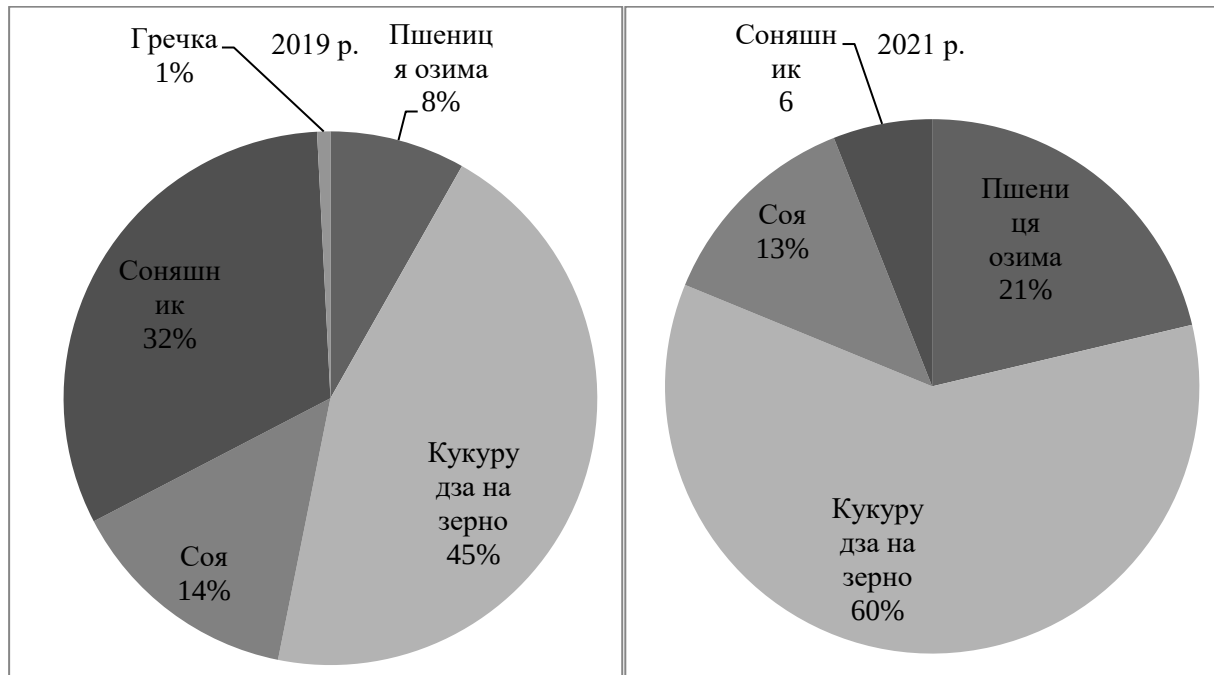

Рисунок 2.5 - Структура витрат собівартості продукції ФГ «Батьківщина» у 2019 та 2021 рр.

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

У табл. 2.10 та рис. 2.5 висвітлено, найбільшу питому вагу витрат має кукурудза на зерно, що складає 59,9 % від собівартості усієї продукції ФГ «Батьківщина», але враховуючи, що цей вид продукції є джерелом більше 78% доходів підприємства, можна сказати, що є доцільними дані витрати. Також, значну питому вагу має пшениця озима та соя (21,3% та 12,8% відповідно).

Аналіз витрат за економічними елементами - це універсальний метод для всіх виробничих галузей. Даний аналіз дає можливість оцінити розміри окремо всіх груп витрат. Цей аналіз дозволяє зрозуміти яким є виробництво: трудомістким, матеріалоємним чи фондоємним.

Аналіз витрат за економічними елементами підприємства представлено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11 - Динаміка витрат за економічними елементами ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021/2019	
				абсолютне, +/-	відносне, %
Матеріальні витрати, тис.грн.	49 478,5	36 311,8	42 591,2	-6 887,3	-13,9
Витрати на оплату праці, тис. грн.	895,4	1 632,0	954,6	+59,6	+6,6
Відрахування на соц. заходи, тис. грн..	196,9	359,0	210,0	+13,1	+6,7
Амортизація, тис.грн.	6 518,2	7 913,0	6 973,0	+454,8	+7,0
Інші операційні витрати, тис. грн.	13 359,9	16 766,0	18 091,7	+4 731,8	+35,4
Усього, тис. грн.:	70 448,9	62 981,8	68 820,5	-1 668,4	-2,4

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

Згідно даних з табл. 2.11 рівень матеріальних витрат зменшився на -13,9 %, у 2021 році, що зумовлене зменшенням обсягів виробництва деяких видів продукції, яке було проаналізовано раніше. Інші операційні витрати збільшились на 35,4%. Темп зростання фонду оплати праці поступається темпам інфляції, але компенсує працівникам її деяку частину. Аналіз структури витрат за економічними елементами представлено даними у табл. 2.12.

Таблиця 2.12 - Структура витрат за економічними елементами ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	2019 р., тис. грн.	Питома вага, %	2020 р., тис. грн.	Питома вага, %	2021 р., тис. грн.	Питома вага, %	Відхилення питомої ваги 2021/2019, +/-
Матеріальні витрати	49 478,5	70,2	36 311,8	57,7	42 591,2	66,2	-4
Витрати на оплату праці	895,4	1,3	1 632,0	2,6	954,6	1,4	+0,1
Відрахування на соц. заходи	196,9	0,3	359,0	0,6	210,0	0,3	0
Амортизація	6 518,2	9,2	7 913,0	12,6	6 973,0	10,1	+0,9
Інші операційні витрати	13 359,9	19,0	16 766,0	26,6	18 091,7	26,3	+7,3
Усього:	70 448,9	100	62 981,8	100	68 820,5	100	-

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Графічно структура витрат за економічними елементами ФГ «Батьківщина» у 2019 та 2021 рр. наведена на рис. 2.6.

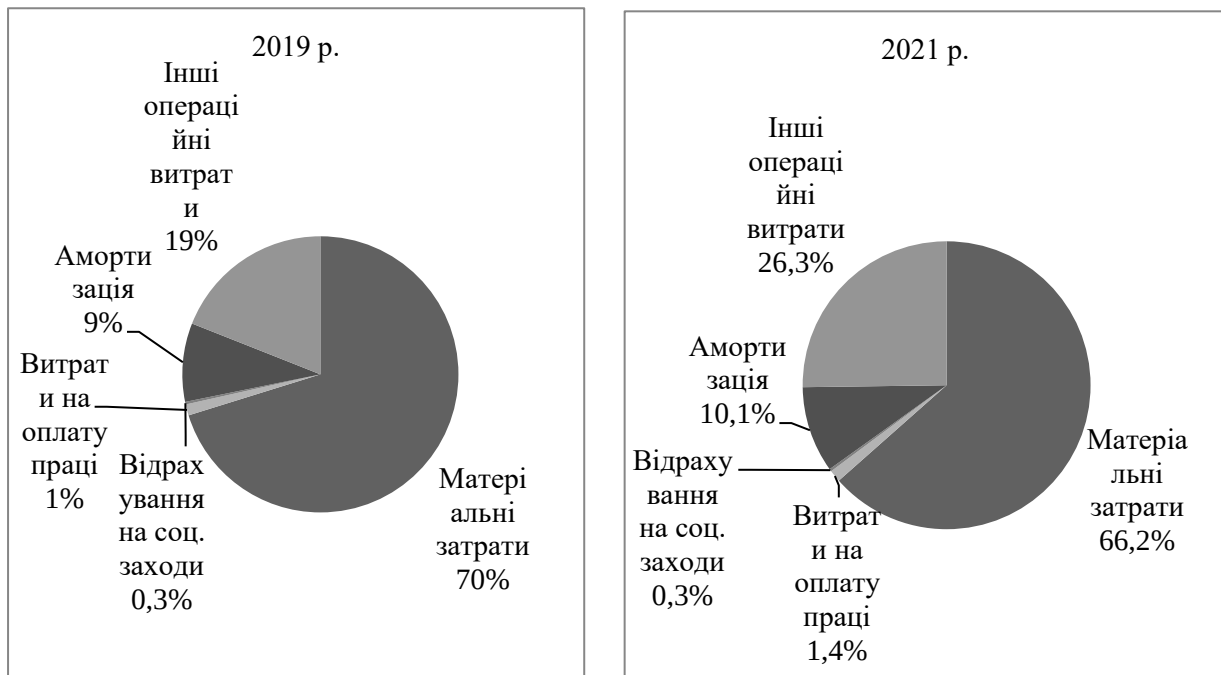

Рисунок 2.6 - Структура витрат за економічними елементами ФГ «Батьківщина» у 2019 та 2021 рр.

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Згідно даних табл. 2.12 та рис. 2.6 основною статтею витрат за економічними елементами є матеріальні затрати, що складають 66,2 % від усього об'єму. Це зумовлює необхідність продовжувати реалізацію заходів у сфері оптимізації використання матеріальних ресурсів, особливу увагу зважаючи на палне.

Наступним етапом аналізу є аналіз звітності про фінансові результати. Прибуток становить перевищення валових доходів над прибутками валовими, протилежне явище є збитком. З цього робимо висновок, що фінансовим результатом діяльності підприємства є прибуток або збиток.

Діяльність підприємств у питанні фінансових результатів направлена на забезпечення одержання прибутку та оптимальний його розподіл і використання, якщо є збитки – на з'ясування їх причин і джерел покриття. Аналіз звіту про фінансові результати наведено в табл. 2.12.

Таблиця 2.13 - Оцінка стану фінансових результатів ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	2019 р., тис. грн.	2020 р., тис. грн.	2021 р., тис. грн.	Відхилення 2021/2019	
				абсолютне, +/-	відносне, %
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	62 064,6	92 048,6	91 225,1	+29 160,5	+47,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	47 282,5	76 636,8	54 268,5	+6 986,0	+14,8
Валовий прибуток	14 781,8	13 541,8	36 956,6	+22 174,8	+150,0
Інші операційні доходи	87,9	1 278,0	8 901,0	+8 813,1	?
Інші операційні витрати	2 252,0	1 782,3	9 040,0	6 515,0	+301,4
Інші витрати	2 164,1	2 346,9	5 578,6	+3 414,5	+157,8
Фінансовий результат до оподаткування	10 453,9	12 560,6	31 702,0	+21 248,1	+197,2
Чистий фінансовий результат	10 453,9	12 560,6	31 702,0	+21 248,1	+197,2

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Чистий дохід та прибуток ФГ «Батьківщина» мають тенденцію до зростання, що є позитивним результатом від діяльності. Така позитивна динаміка сприяє розвитку підприємства у подальшому. Значну роль відіграють доходи підприємства у кругообігу коштів. В ході економічних взаємовідносин між суб'єктами господарювання формуються доходи. Рівень доходів організації, насамперед, визначається рівнем цін на насіння, які встановлені на ринку. У 2021 році рівень доходів ФГ «Батьківщина» зріс на 47%, а рівень інших операційних доходів збільшився на 8 813,1 тис. грн., це спричинило збільшення чистого прибутку організації на 197,2%. Для оптимального функціонування підприємства є важливим, щоб еквівалентним був обмін. Відшкодовуючи у виробництво авансовані вкладення, формуючи грошові фонди та доходи, вони забезпечують економічні умови для нового циклу виробництва, реалізації продукції, розширення та вдосконалення власного господарства, а також зростання власного капіталу. Аналіз структури доходів підприємства ФГ «Батьківщина» наведено у табл. 2.14.

Таблиця 2.14 - Структура доходів ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	2019 р., тис. грн.	Питома вага, %	2020 р., тис. грн.	Питома вага, %	2021 р., тис. грн.	Питома вага, %	Відхилення питомої ваги 2021/2019, %
Чистий дохід (товарів, робіт, послуг)	62 064,6	99,9	92 048,6	98,6	91 225,1	91,1	-8,8
Інші операційні доходи	87,9	0,1	1 278,0	1,4	8 901,0	8,9	+8,8
Усього доходів підприємства	62 152,5	100,0	93 326,6	100,0	100 126,1	100,0	-

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

З табл. 2.14 бачимо, що головне джерело доходів в ФГ «Батьківщина» є реалізація продукції. Вона складає 91,1% від усіх доходів, отриманих у 2021 році. Витрати підприємства становлять фінансову категорію, яка характеризує у різних формах, а саме матеріальній та грошовій, оцінку господарської діяльності, а також соціальної і фінансової діяльності. З табл. 2.14 спостерігаємо зростання собівартості продукції, а також операційних витрат. Головним джерелом фінансування розвитку підприємства є прибуток, а також він є джерелом науково-технічного вдосконалення, а саме його матеріальної бази та продукції, усіх форм інвестування. Враховуючи значення прибутку, то діяльність підприємства в цілому спрямована на підвищення даної категорії. Отже, прибуток відбиває дохід як економічна категорія, що створений в процесі діяльності підприємства, матеріального виробництва.

2.2 Дослідження стану ефективності управління виробництвом продукції рослинництва в ФГ «Батьківщина»

Одним з основних продуктів, що виробляється в ФГ «Батьківщина» є пшениця озима, тому у даному підпункті буде висвітлено опис одного з передових

сортів пшениці (табл. 2.15), опис технології виробництва, технологічна карта вирощування пшениці та структура виробничих витрат.

Таблиця 2.15 - Характеристика озимої пшениці, що вирощується на підприємстві ФГ «Батьківщина»

Назва характеристики	Зміст характеристики
Загальна інформація	Пшениця озима м'яка досконала. Реєстратор сорту - IP ім. В. Я. Юр'єва НААН. У Реєстр сортів рослин України внесений у 2009 році. Рекомендована зона вирощування: Лісостепова. Різновидність: <i>lutescens</i> .
Апробаційні ознаки	Колос сорту Досконала має пірамідальну форму, середню довжину і щільності (20 – 21 членика на 10 сантиметрів стрижня). Квіткова луска має остюкові зазублини (від 2 міліметрів у нижній до 20 – 25 у верхній частині колосу). Зерно овальної форми, червоного кольору з опушеним широким чубком. Маса 1000 зерен складає 46,0 грам.
Біологічні особливості	Середньорослий, середньостиглий сорт. Середньої товщина стебла, 108 сантиметрів заввишки, стійке та міцне до вилягання. Лист не опущений. У період кушіння на листках спостерігається слабкий восковий наліт. Толерантний до сажкових хвороб, септоріозу, борошнистої роси та бурої іржі. Висока зимостійкість. Сорт Досконала має 8 балів при штучному проморожуванні.
Господарські ознаки	Сильна пшениця за якістю зерна. Вміст клейковини 27 – 28 %, білків 13 – 14 %. Об'єм хліба зі 100 грам борошна - 690 мл. Сила борошна – 336 о. а.
Урожайність	Потенційна - 10,0 т/га; білоцерківська ДСС - 9,11 т/га; конкурсне сортовипробування інституту у 2008 році - 9,33 т/га; зона Лісостепу (середня врожайність) у 2008 році - 7,31 т/га; Інститут сільського господарства Північного Сходу НААН у 2012 році - 9,40 т/га.
Особливості сорту	Дуже високо зимостійкий сорт. Є одним з найкращих за зимостійкістю в Україні. Рекомендовано висівати при пізніх вимушених строках сівби та після гірших попередників.

Джерело: сформовано автором на основі [21]

Обраний сорт пшениці показує дуже високу потенційну врожайність, що робить його одним з основних сортів для вирощування. Також даний сорт дуже стійкий до мінусової температури та заморозків, що є гарною характеристикою, враховуючи те, що він є малоуразливим до зміни кліматичних умов Сумської області. Найдовшим, найскладнішим та найбільш трудомістким у виробництві пшениці озимої етапом є обробка даної культури. На основі технологічної карти

можемо сформулювати загальний план обробки пшениці, що висвітлений у додатку А.

Взагалі, виробництво озимої пшениці та зерна в цілому, зазвичай, відносяться до стратегічних напрямків розвитку як сільського господарства, так і усього соціально-економічного комплексу України. Зернове господарство належить до пріоритетів розвитку такого сектору економіки України, як продовольчого, воно є одним з головних джерел прибутковості агропідприємств, а тому якісне вирощування зерна та його зберігання є дуже важливим, що можна побачити на підприємстві ФГ «Батьківщина». Основними ринками збуту для господарства є ринок пшениці, а також інших культур, що виробляються на підприємстві. Найбільша кількість контрагентів ФГ «Батьківщина» знаходиться у Сумській області, а це говорить про те, що важливо приділити увагу саме цьому територіальному ринку.

Дані про обсяги виробництва пшениці в ФГ «Батьківщина» представлено в табл. 2.16 та на рис. 2.7.

Таблиця 2.16 - Обсяг виробництва пшениці озимої в ФГ «Батьківщина»

Рік	2019 р.	2020 р.	2021р.
Обсяг виробництва, тис. ц	22,7	37,8	46,9

Джерело: сформовано автором на основі фінансової звітності

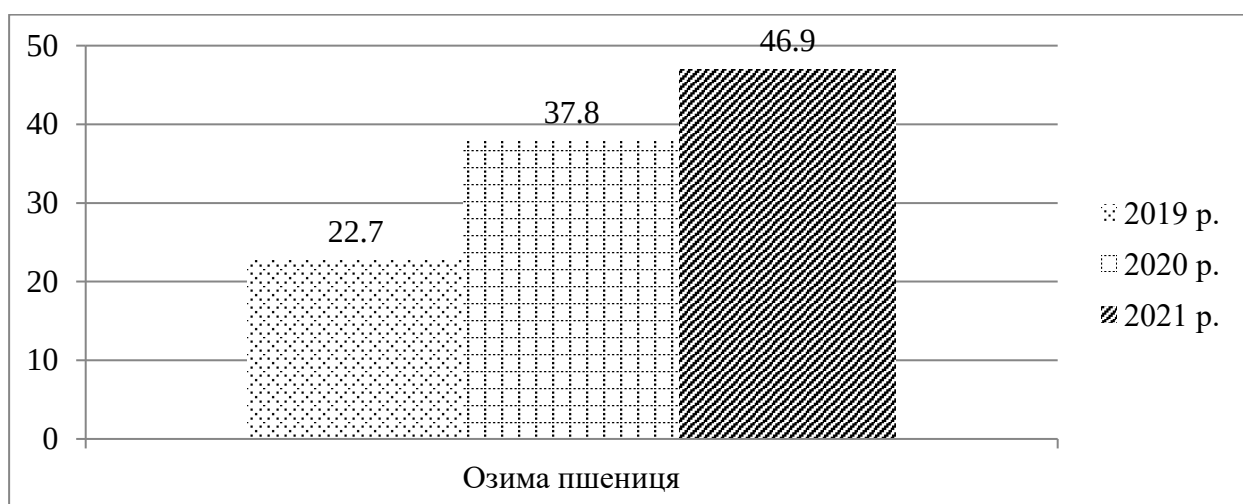

Рисунок 2.7 - Обсяг виробництва озимої пшениці на підприємстві ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

З табл. 2.16 та рис. 2.7 видно, за останні 3 роки рівень обсягів виробництва пшениці поступово зростає. У 2021 році порівняно з 2019 роком обсяг виробництва озимої пшениці зріс з 22,7 тис. ц до 46,9 тис. ц, що у відсотковому значенні складає збільшення обсягів на 106,6%, а у абсолютному на 24,2 тис. ц. Таке зростання може надати можливість підприємству розвиватись ефективно, запроваджуючи та реалізуючи заходи щодо підвищення ефективності діяльності ФГ «Батьківщина».

Для оцінки ефективності управління виробництва продукції рослинництва на прикладі озимої пшениці використаємо такі показники: урожайність, виробнича собівартість, повна собівартість, ціна реалізації, рівень рентабельності, прибуток на 1 га посіву. Динаміка показників ефективності управління виробництвом продукції рослинництва на прикладі озимої пшениці ФГ «Батьківщина» висвітлено у табл. 2.17.

Таблиця 2.17 – Динаміка показників ефективності управління виробництвом продукції рослинництва на прикладі озимої пшениці.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021/2019, +/-
Урожайність, ц/га	7,7	12,2	15,2	+7,5
Виробнича собівартість, грн./ц	257,0	299,7	312,5	+55,5
Собівартість реалізованої продукції, грн./ц	167,8	180,9	209,3	+41,5
Ціна реалізації, грн./ц	463,2	373,0	450,6	-12,6
Рівень рентабельності (збитковості), %	+31,3	+20,1	+68,1	+36,8
Прибуток (збиток) на 1 га посіву, грн.	3 592,8	4 049,8	10 246,0	6 653,2

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

З огляду на один із основних натуральних показників ефективного виробництва продукції рослинництва – урожайність, який збільшився у абсолютному значенні на 7,5 ц/га, що у відсотковому вираженні складає підвищення більше ніж на 100% у 2021 році порівняно з 2019 роком. Можна говорити про зростання ефективності управління виробництвом продукції рослинництва. Спостерігаємо підвищення рентабельності ФГ «Батьківщина», а

отже підприємство є прибутковим, що також вказує на ефективність управління виробництвом продукції рослинництва.

Аналіз рентабельності підприємства ФГ «Батьківщина» є наступним етапом дослідження. Одним з важливих вартісних показників ефективного управління виробництвом є рентабельність, вона є характеристикою рівня віддачі активів та рівень використання капіталу у виробництві. Рентабельність напряду пов'язана з одержанням прибутку. Рентабельність є відносним показником, тобто рівень прибутковості, виміряний у відсотках. Аналіз рентабельності підприємства ФГ «Батьківщина» наведено у табл. 2.18.

Таблиця 2.18 - Оцінка рентабельності підприємства ФГ «Батьківщина» у 2019-2021 рр.

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021/2019	
				абсолютне, +/-	відносне, %
Рентабельність активів, %	0,12	0,16	0,32	+0,2	+166,7
Рентабельність власного капіталу, %	0,26	0,24	0,37	+0,11	+42,3
Рентабельність основних засобів та запасів, %	0,2	0,3	0,7	+0,5	+250,0
Рентабельність операційної діяльності, %	0,2	0,2	0,5	+0,3	+150,0

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Аналіз рентабельності підприємства ФГ «Батьківщина» показав, що спостерігається, в цілому, позитивна динаміка. Кожен рік темп росту прибутку є більшим ніж темп росту витрат організації. Усі показники рентабельності ФГ «Батьківщина» є більшими від нуля, а значить у 2021 році підприємство працює не у збиток, а у прибуток. І можна сказати, що управління виробництвом продукції рослинництва є ефективним.

2.3 Аналіз ринкових позицій ФГ «Батьківщина»

Зовнішні та внутрішні фактори формують бізнес-середовище, яке фактично визначає положення підприємства на ринку, його економічний потенціал та фінансове благополуччя. Отже, ділова активність суб'єкта господарювання виступає індикатором розвиненості відносин, проявом прозорості діяльності, відкритості бізнес процесів, свідченням дієвості та дотримання законодавчих, наслідком ефективного управління. Результат оцінки показників ділової активності виразимо у таблиці 2.19.

Таблиця 2.19 - Показники ділової активності ФГ «Батьківщина»

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Відхилення 2021/ 2019, +/-
Прибуток на 1 грн. реалізованої продукції	0,5	0,4	0,5	+0,00
Коефіцієнт ділової активності	1,6	2,6	1,7	+0,1
Коефіцієнт ефективності використання фінансових ресурсів	0,7	1,2	0,9	+0,2
Коефіцієнт використання власних коштів	1,5	1,7	1,1	-0,4
Фондовіддача	2,7	4,1	3,6	+0,9
Оборотність коштів у розрахунках, оборотів	57,1	45,7	9,8	-47,3
Оборотність коштів у розрахунках, дні	6,3	7,9	36,7	+30,4
Оборотність виробничих запасів, оборотів	1,7	3,7	3,9	+2,2
Оборотність виробничих запасів, дні	211,8	97,3	92,3	-119,5
Тривалість операційного циклу, дні	218,1	105,2	129	-89,1
Оборотність оборотних засобів, оборотів	4,3	7,7	3,7	-0,6
Оборотність оборотних засобів, дні	83,7	46,8	97,3	+13,6
Оборотність власного капіталу, оборотів	3,2	3,9	2,0	-1,2
Оборотність всього капіталу, оборотів	1,6	2,6	1,7	+0,1
Період окупності власного капіталу, років	0,6	0,6	0,9	+0,3

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Із таблиці 2.19 можна зробити наступні висновки. Прибуток на 1 грн. реалізованої продукції мав майже однакове значення у всіх аналізованих роках. Збільшення у 2021 році порівняно з 2020 обумовлено зростанням цін на продукцію

та збільшенням, відповідно, величини прибутку. У всіх роках цей показник відповідає оптимальному рівню.

Коефіцієнт ділової активності визначає обсяг продукції, для виробництва якого використовується майно підприємства. Показник є в межах оптимального. Зниження показника у 2021 році порівняно з 2020 вказує на зниження попиту та перенагроювання активів. Але порівняно з ситуацією у 2019 році, то у 2020 році ситуація була поліпшена.

Коефіцієнт ефективності використання майна має оптимальний рівень, що вказує на високий рівень його використання. Одержаного прибутку було достатньо, щоб компенсувати вартість, але у 2021 році рівень даного показника був менший ніж у попередньому році.

Значення коефіцієнта використання власних коштів вказує на ефективність і відповідає рекомендованому значенню. Ефективність використання основних фондів збільшилась у 2021 році, порівняно з 2020, але якщо порівнювати з 2019, то цей показник знизився, про що свідчить рівень фондівіддачі.

Оборотність коштів у розрахунках у 2021 році значно зменшилась, що позитивно характеризує ділову активність підприємства. Такий стан був обумовлений значним зменшенням дебіторської заборгованості. Оборотноість виробничих запасів не відповідає оптимальному значенню і вказує на недоліки в управлінні запасами.

Тривалість операційного циклу є досить високою і далека від оптимального рівня, що негативно характеризує ділову активність підприємства. У 2021 була збільшена тривалість обороту оборотних засобів, що є негативним фактором.

Показники оборотності власного капіталу вказують на нераціональне його використання, тобто на бездіяльність частини власного капіталу. Цей показник не відповідає оптимальному рівню. Аналіз показує, що весь капітал підприємства використовується не досить ефективно, показник є значно нижчим, ніж оптимальне його значення .

Досягненню цілей підприємства сприяють саме конкурентні переваги підприємства. Дані чинники вказують на конкурентоспроможність підприємства.

Також на ринкові позиції підприємства впливають як зовнішні так і внутрішні фактори.. Тому оцінимо їх вплив за спеціальної шкалою в табл. 2.20.

Таблиця 2.20 - Вплив чинників зовнішнього середовища на діяльність ФГ “Батьківщина”

Чинники	Їх зміст щодо бази дослідження	Середня оцінка впливу, бали	Важливість чинника	Зважений рівень впливу, бали
Споживачі	Продукція реалізовується в основному через товарні біржі, в деякій кількості вона реалізується робітникам та дрібним споживачам.	5	0,20	0,8
Постачальники	Забезпечують постачання насіння, паливо-мастильних матеріалів, добрив, засобів захисту рослин.	4	0,20	0,8
Конкуренти	Виробники, які займаються аналогічним виробництвом.	4	0,20	0,8
Державні органи влади	Санепідемстанція, управління з охорони праці, податкова інспекція, пожежна інспекція	3	0,15	0,45
Законодавчі акти	Господарський кодекс «Про охорону праці», «Про якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини», Цивільний, Податковий кодекс України, Земельний кодекс України, Кодекс законів України про працю	4	0,15	0,6
Контактні аудиторії	Вплив акціонерів, фінансових установ, аудиторів, послугами яких воно користується щорічно, державних установ, лідерів громадської думки.	3	0,05	0,2
Організації-сусіди	Господарство часто контактує з господарствами-сусідами, обмінюючись досвідом, консультуючись щодо надійності певних постачальників тощо.	4	0,05	0,2
Всього				4,05

Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень

Оцінюючи вплив чинників зовнішнього середовища на діяльність підприємства, можна відмітити, що яскраво виражений вплив мають – споживачі та постачальники, зі зваженим рівнем впливу – 0,8 балів; а також вагомий вплив мають – конкуренти та організації-сусіди.

Якщо на фактори зовнішнього середовища господарство вплинути не може, то внутрішнє середовище є тим, що безпосередньо від нього залежить. Розглянемо вплив цих чинників на роботу господарства за допомогою наступної таблиці 2.21.

Таблиця 2.21 - Вплив чинників внутрішнього середовища на діяльність підприємства

Чинники	Їх зміст щодо бази дослідження	Середня оцінка впливу, бали	Важливість чинника	Зважений рівень впливу, бали
Цілі	Досягнення прибутку, завоювання зовнішньоекономічного ринку	5	0,15	0,75
Структура	Лінійно-функціональна	3	0,20	0,60
Завдання	Збільшення обсягів виробництва продукції (згідно контрактів)	4	0,15	0,60
Технологія	Технології розроблені по вирощуванню кожної сільськогосподарської культури з урахуванням їх особливостей.	5	0,20	1,0
Працівники	Є головним ресурсом підприємства	5	0,30	1,50
Всього				4,45

Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень

Оцінюючи вплив чинників внутрішнього середовища на діяльність досліджуваного підприємства, можна відмітити, що яскраво виражений вплив на підприємство мають – цілі, зі зваженим рівнем впливу – 0,75 балів; завдання – 0,6 балів; технологія – 1 бал, та працівники – 1,5 бали. А не чітко виражений вплив має структура, зі зваженим рівнем впливу – 0,6 балів.

Для оцінки ринкових позицій підприємства використаємо SWOT-аналіз. З 1961-х років і дотепер SWOT-аналіз широко застосовується у процесі стратегічного планування, що полягає в розділенні чинників і явищ на чотири категорії: сильних і слабких сторін підприємства, можливостей та загроз, що з'являються при його функціонуванні. Такий метод дозволяє провести детальне дослідження зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства. Складний SWOT-аналіз підприємства наведено у табл. 2.22.

Таблиця 2.22 - Складний SWOT-аналіз ФГ «Батьківщина»

	СИЛЬНІ СТОРОНИ: 1. Наявність власної землі; 2. Висока якість продукції; 3. Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови для вирощування всіх с/г культур; 4. Встановлення дружніх зв'язків з передовими с/г підприємствами України 5. Наявність кваліфікованого персоналу; 6. Ефективна взаємодія між відділами підприємства.	СЛАБКІ СТОРОНИ: 1. Високий рівень залежності від кліматичних умов; 2. Зростання витрат на сировину; 3. Високий рівень матеріальних витрат; 4. Суттєвий знос виробничих приміщень і споруд; 5. Застарілий машинно-тракторний парк.
МОЖЛИВОСТІ: 1. Галузь рослинництва є стратегічним пріоритетом держави; 2. Інвестиційна привабливість галузі у довгостроковій перспективі; 3. Попит на багато видів сільськогосподарських культур; 4. Розширення каналів збуту продукції; 5. Досвід інших компаній, випускаючих аналогічну продукцію; 6. Поява нових споживачів на ринку; 7. Укладання договорів спільної діяльності; 8. Впровадження інновацій.	СИЛЬНІ СТОРОНИ-МОЖЛИВОСТІ 1. Вихід на світовий ринок. 2. Підвищення якості продукції. 3. Розширення ринків збуту за рахунок нових каналів реалізації продукції. 4. Проведення планових та позапланових навчань працівників. 5. Залучення партнерів; 6. Залучення додаткових коштів у вирощування нових сортів сільськогосподарських культур.	СЛАБКІ СТОРОНИ-МОЖЛИВОСТІ Підвищення ефективності діяльності підприємства за рахунок власних та залучення додаткових джерел фінансування
ЗАГРОЗИ: 1. Політична нестабільність в державі; 2. Падіння рівня купівельної спроможності населення; 3. Високий рівень конкуренції в галузі; 4. Неприятливі погодні умови та стихійні лиха.	СИЛЬНІ СТОРОНИ-ЗАГРОЗИ Фокусування на вирощуванні елітних сортів пшениці та інших культур з метою отримання конкурентних переваг	СЛАБКІ СТОРОНИ-ЗАГРОЗИ Підвищення ефективності діяльності підприємства з метою упередження проблем від несприятливих умов.

Джерело: сформовано автором на основі власних дослідження

Проведення складного SWOT-аналізу виявило перспективні шляхи подальшого розвитку підприємства. Була запропонована низка заходів, зазначених вище, головною метою яких є збереження позицій підприємства та оновлення

основних засобів, що дозволить підприємству отримати додаткові конкурентні переваги у кризовий період.

Зовнішнє середовище здійснює негативний вплив на підприємство, проте завдяки тому, що аграрний сектор отримав одну з провідних ролей у розвитку та реорганізації структури економіки країни, завдяки розвитку аграрних технологій та завдяки зростанню рівня екологічної відповідальності інших підприємств, політичний, технічний та екологічний фактори були оцінені такими, що здійснюють мінімально позитивний вплив на підприємство, абстрагуючись від загальнонаціональної ситуації. Аналіз факторів впливу зовнішнього середовища на ФГ «Батьківщина» наведено у табл. 2.23.

Таблиця 2.23 – Аналіз факторів непрямого впливу зовнішнього середовища

№	Назва факторів	Зміст факторів
1.	Економічні	Нестабільність гривні; Економічна криза; Високі кредитні ставки; Високі темпи інфляції.
2.	Політичні	Політична криза; Повномасштабне вторгнення Росії на територію України; Нестабільність правової системи; Система податкових пільг та заохочень: подавляюча більшість податкових стимулів та заохочень не реалізовується до кінця; Непослідовність держави в реформуванні галузі.
3.	Технологічні	Зношення основних виробничих фондів у галузі; Відставання у рівні технологічного розвитку від провідних країн.
4.	Географічні	Переважно сприятливі кліматичні умови; Транспортні шляхи потребують капітального ремонту.
5.	Соціально-культурні	Зміна соціальних настанов до культурних цінностей: сільське господарство знову стає популярним Соціальні групи відносяться до підприємства сприятливо.
6.	Міжнародні	Значна роль України у виробництві пшениці.

Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень

За останні 20 років аграрний сектор України та безпосередньо ФГ «Батьківщина» зазнали серйозних структурних змін і трансформацій. Непродумана земельна реформа та непродуктивна державна економічна політика щодо сільського господарства призвели до зупинки галузі. Під гаслом пошуку ефективного господаря було повністю зруйновано існуючу виробничу базу та систему матеріально-технічного забезпечення, підірвано соціально-економічну

основу села. В селянські домогосподарства перемістилося виробництво великої кількості сільськогосподарської продукції, особливо продукції тваринництва, це не сприяє підвищенню якості та конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції, не сприяє застосуванню нових технологій та покращенню ресурсозабезпеченості. Загалом, вплив непрямих факторів навколишнього середовища створює більше проблем, ніж переваг, але агробізнес має великий потенціал і в майбутньому можна очікувати позитивних змін.

Пропонуються наступні заходи, щоб максимізувати дію сильних сторін та уникнути дію слабких сторін ФГ «Батьківщина»: запровадити нові технології для зниження собівартості продукції; посилити сільськогосподарське виробництво високоякісного насіння та іншої продукції на основі інновацій; покращити стимули для працівників, щоб вдосконалити фінансові показники.

Можемо зробити висновок, що для подальшого ефективного розвитку ФГ «Батьківщина», ситуація сприятлива.

РОЗДІЛ 3

РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЦТВОМ ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА В ФГ «БАТЬКІВЩИНА»

3.1 Обґрунтування соціально-економічних заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції в ФГ «Батьківщина»

Операційним менеджером процес прийняття рішення розглядається як метод допомоги в досягненні оперативних та стратегічних цілей. На результати виробничої діяльності працівників ФГ «Батьківщина» суттєво впливає рівень вмотивованості працівників, а також задоволення їхніми умовами праці. Для того, щоб дослідити, який рівень зацікавленості у розвитку діяльності підприємства, регулярно необхідно проводити анкетування, опитування та інтерв'ювання персоналу. Це допоможе виявити своєчасно проблеми мотивації, що існують, а також усунути їх.

За результатами анкетування було досліджено та виявлено основні мотиви, які керують співробітниками під час роботи на ФГ «Батьківщина» (рис. 3.1.).

Отже, 15% опитаних працівників вважають основною причиною роботи в ФГ «Батьківщина» можливість само реалізуватися у роботі (у аграрній галузі), 12% - здатність використовувати креативний підхід під час роботи; 22% - наявність інтересу до роботи; задоволені рівнем заробітної плати -13% працюючих; 15% - задоволені колективом підприємства. Лише 5% опитаних співробітників назвали причиною вибору роботи як неможливість знайти іншу роботу через відсутність досвіду або кваліфікації, а також відсутність робочих місць у селі. Гостру потребу у роботі та постійну заробітку мають 10% працівників.

Рисунок 3.1 - Основні мотиви працівників за результатами опитування

Джерело: сформовано автором в ході проведення опитування

Також був проведений аналіз рівня задоволеності працівників матеріальним заохочуванням та стимулюванням їх роботи. Так, 57% працівників, що брали участь в опитуванні, стверджують, що обсяг премій та заробітної плати відповідає дійсному внеску співробітників у діяльність підприємства, результати цієї діяльності. 23% співробітників вважають, що заслуговують на більший розмір премій відносно посадового окладу. А 20% стверджують, що система матеріального заохочення та стимулювання в ФГ «Батьківщина» є справедливою відносно інших агропідприємств району та області. Враховуючи зовнішню мотивацію, то 65% працівників запевняють, що задоволені можливістю кар'єрного зросту та умовами праці. Показник мотивації внутрішньої співробітників ФГ «Батьківщина» є досить високим. Ступінь довіри працівників до керівництва є на високому рівні. Близько 95% опитаних співробітників при виникненні проблеми або якогось питання звертаються безпосередньо до управлінців за допомогою.

У підприємстві ФГ «Батьківщина» мало уваги приділяється моральному стимулюванню працівників. 67% говорять, що не вистачає організації корпоративних свят на підприємстві. 17% опитаних вважають організацію робочих місць незадовільною. Опитування довело, що у колективі відсутні конфліктні

ситуації та заздрість. Основними показниками успішності співробітника в ФГ «Батьківщина» вважається рівень кваліфікації, професіоналізму та особистого внеску у діяльність підприємства.

Головними невирішеними питаннями з приводу соціальних заходів на підприємстві ФГ «Батьківщина» є те, що більшість працівників не відвідують курсів з підвищення кваліфікації, не підвищують рівень своїх знань у сфері сільського господарства. Автором запропоновано оплачувати навчання працівників, курси, поїздки на різні агровиставки, а також виплачувати премію 15% від заробітної плати за впровадження нових ідей у виробництво продукції рослинництва, мінімізації витрат та ін.. Ціллю запропонованих заходів є підвищення кваліфікації та зростання рівня знань працівників, що в свою чергу, збільшить ефективність діяльності співробітників підприємства ФГ «Батьківщина».

Співробітники підприємства ФГ «Батьківщина» мотивовані матеріально на досягнення більш високої якості продукції рослинництва, але порівняно з різними видами трудової діяльності, то можна підвищити матеріальну мотивацію працівників у сфері сільського господарства.

Керівництво ФГ «Батьківщина» приділяє чималу увагу питанню кадрів, зокрема: збільшення відсотка молодих працівників на підприємстві, а також підготовка студентів спільно з вищими навчальними закладами.

Аналіз предметного дослідження ФГ «Батьківщина» дав виявити переваги та недоліки мотивації співробітників та висунути рекомендації з приводу її вдосконалення:

1. Значного вдосконалення потребує питання інформаційного забезпечення підприємства. Рекомендується виділити гроші на підвищення кваліфікації співробітників згідно їх роботи, що суттєво покращить комунікації та свідомість у процесі діяльності.

2. Важливо розвивати соціальну сторону мотивації працівників: організовувати події, які будуть сприяти впровадженню творчої атмосфери та дадуть можливість співробітникам поділитися своїми ідеями з приводу роботи, а

також святкувати такі професійні свята, як День працівника сільського господарства та інші; проводити щотижневі кава-брейки у перерви.

Було проведено аналіз рівня заробітної плати, а також систему преміювання працівників. Розміри премій кожного з співробітників апарату управління і персоналу визначаються згідно з особистим внеском кожного з них в підсумки діяльності ФГ «Батьківщина» за прошенням бухгалтера.

Запропоновано вдосконалити систему преміювання методом конкретизації розміру премій, що пропорційна внеску працівника, встановлено надбавки співробітникам у розмірі до 25% від посадового окладу: За виконання надзвичайно важливої роботи; за суттєві внески у діяльність; за напруженість та складність роботи (до 20% - виконавцям, директору та головному бухгалтерові – до 25%, від 15 до 25% - іншим працівникам), методом зниження рівня матеріальних та інших операційних витрат організації у наступному періоді.

Значну увагу треба приділити моральному заохоченню працівників та збільшенню рівня внутрішньої мотивації співробітників, формуючи творчу атмосферу та організовуючи раціонально робочий процес.

3.2 Обґрунтування технічних заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва

В результаті дослідження фінансових результатів ФГ «Батьківщина» було виявлено, що у 2021 році рівень собівартості виробленої продукції збільшився на 14,8%, та інших операційних витрат на 301,4% порівняно з 2019 роком. Згідно з НП(С)БО 16 «Витрати» до собівартості продукції це спонукає підприємство до розробки заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва. До виробничої собівартості продукції входять: прямі витрати на оплату праці; прямі матеріальні витрати; інші прямі витрати; змінні загальновиробничі та постійні розподілені загальновиробничі витрати. В ході проведення дослідження собівартості продукції, що висвітлено у 2 розділі даної

роботи, виявлено, що матеріальні витрати складають 66,2%, а інші операційні витрати – 26,3% у структурі витрат за економічними елементами у 2021 році.

Згідно з положенням до складу прямих матеріальних витрат входять вартість основних матеріалів та сировини, що формують основу продукції, що виробляється, комплектуючих виробів та куплених напівфабрикатів, допоміжних та інших матеріалів, що можна віднести безпосередньо до визначеного об'єкта витрат. До складу інших прямих витрат входять усі інші виробничі витрати, що можна безпосередньо віднести до визначеного об'єкта витрат, зокрема плата за оренду майнових і земельних паїв, відрахування на соціальні заходи, амортизація, втрати через брак, що формуються з вартості забракованої остаточно продукції з технологічних причин, зменшеної на справедливую її вартість, а також витрат на поправку цього технічно-неминучого браку.

Ми пропонуємо запровадити заходи з приводу оптимізації витрат господарства за рахунок збільшення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва. У собівартість продукції сільського господарства, а саме рослинництва, підприємство ФГ «Батьківщина» закладає в середньому у структурі матеріальних витрат 40% на паливно-мастильні матеріали, на запасні частини – 12-15%.

Для виробництва продукції рослинництва на підприємстві ФГ «Батьківщина» використовується великий парк сільськогосподарських машин і тракторів, задіяні як власний парк, так і техніка ТОВ АФ «Псьол» (бо у цих двох підприємств одні власники, господарства співпрацюють). Господарство має в користування 3 094,1 га ріллі, що складає 100% від усієї території, яка розрахована для використання під сільськогосподарську діяльність. Головна проблема – мала ефективність застосування машинно-тракторного парку, що закладена у собівартість продукції та формує високий її рівень. Неправильна компоновка агрегату, а також вибір його режиму роботи (обороту двигуна, швидкість руху, глибина обробки), викликані тим, що на ринку присутня велика кількість техніки різних виробників, але відсутні необхідні відомості щодо роботи як для вживаної техніки, так і для нової. Існуюча на підприємстві система обслуговування мобільної техніки не зважає на її дійсний

технічний стан у використанні і, як наслідок, підвищуються витрати палива і простоїв на ремонті у основні періоди для аграріїв. Ці позиції можна оптимізувати вірно komponуючи агрегат та обираючи режим його роботи згідно конкретної технології, а також для певного виду сільськогосподарської продукції. Пропонуємо застосувати впровадження аналізу динаміки агрегату з метою одержання необхідних рекомендацій, які дадуть можливість ефективність використання техніки підвищити на 15-20%.

Головні питання планування потреби у виробничих засобах та їх використання, що потрібно розробляти в момент складання річних планів механізованих робіт і розмежування їх за марками сільськогосподарських машин; планування застосування автомобільного транспорту, технічних обслуговувань і ремонтів машин сільськогосподарського призначення; розрахунок потреби у засобах механізації, а також потреби у паливі тощо.

Річний план технічних робіт розроблять згідно технологічних карт виробництва культур сільського господарства. Для того, щоб визначити обсяг механізованих робіт створюють їх перелік за послідовністю виконання. При розподілі роботи за марками сільськогосподарських машин, варто забезпечити високопродуктивне використання усіх марок тракторів, реалізація плану обсягу робіт в агротехнічні установлені строки з мінімальними затратами коштів та праці. Доцільно використовувати потужні трактори, в першу чергу, на енергомістких роботах.

Класифікація роботи за марками тракторів існує відповідно до агротехнічних строків реалізації робіт та норм виробітку, враховуючи коефіцієнт готовності парку тракторів та коефіцієнта змінності. План тракторних робіт формують на всі 4 квартали року. Встановлений об'єм робіт за марками тракторів в умовних та фізичних гектарах застосовують у таких розрахунках експлуатації парку тракторів: для розрахунку потреби в певних марках тракторів та сільськогосподарських машин, а також потреби в кількості ремонтів, паливно-мастильних матеріалах, кількості та витратах на технічне обслуговування.

Стан забезпечення сільськогосподарською технікою підприємства розглянемо в табл. 3.1.

Таблиця 3.1 – Наявність сільськогосподарської техніки в ФГ «Батьківщина» станом на 2021 р.

Сільськогосподарська техніка підприємства	Наявність на кінець звітнього року, штук	З загальної кількості на кінець звітнього року - техніка, що належить виключно підприємству
Трактори - всього	10	10
з них трактори потужністю менше 40 кВт	2	2
від 40 до 60 кВт	4	4
понад 100 кВт	4	4
З загальної кількості тракторів - трактори колісні	9	-
трактори гусеничні	1	-
трактори без змонтованих на них машин	9	-
трактори, на яких змонтовані машини	1	-
Вантажні та вантажно-пасажирські автомобілі	8	8
Причепи та напівпричепи	2	2
з них тракторні	2	2
Плуги	4	4
Культиватори	5	5
Борони	33	33
у т. ч. дискові	2	2
Машини посівні та для садіння	6	6

Джерело: сформовано автором на основі документації підприємства

Отже, виключно підприємству належить не вся техніка, яка використовується при виробництві продукції рослинництва, зокрема це стосується тракторів, котрі орендують на час посівною або збирання врожаю.

Так само, як і при формуванні перспективних планів, обчислюють потребу в машинах. Для того, щоб обґрунтувати забезпеченість підприємства тракторами та купівлю їх використовують декілька розрахунків: вираховують потребу в умовних тракторах, дивлячись на річний виробіток на один умовний трактор; розраховують потребу в трактор на дуже напружені періоди: збиральний та ранньовесняний; встановлюють потребу у пропасних спеціальних трактор на ті ж самі найбільш напружені періоди. Потребу в комбайнах, інших сільськогосподарських машинах

визначають шляхом визначення обсягу конкретних робіт у періоди їх найбільшого напруження.

Згідно даних про запланований обсяг механізованих та тракторних робіт за окремими марками машин та нормами витрат палива на одиницю роботи вираховують загальну потребу в паливно-мастильних матеріалах. При плануванні застосування комбайнів, тракторів та автомобілів визначають кількість технічних обслуговувань та ремонтів цих машин, а також затрати на їх виконання коштів.

Технологічна карта обробки та збору озимої пшениці в ФГ «Батьківщина» висвітлена у Додатку Б.

Грунтовний аналіз технології виробництва пшениці озимої, аналіз структури виробництва пшениці, а також інших культур показав досить високий рівень витрат на паливно-мастильні матеріали.

Автором роботи було запропоновано проект, що спрямований на зменшення собівартості продукції сільського господарства на 10-12% шляхом зниження рівня витрат на паливо. За допомогою використання датчика імпульсивного типу оцінюється даний проект, методом збільшення ефективності застосування компонування агрегатів для сільськогосподарських машин (устаткування) та різних тракторів, а також поліпшення їх режимів роботи стосовно визначених агротехнологій в господарстві ФГ «Батьківщина». Майбутній метод роботи мобільного додатку «WellTrack v2.0» на рис. 3.2.

Рисунок 3.2 - Функції мобільного додатку «WellTrack v2.0» для підприємства ФГ «Батьківщина»

Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень

Дана програма зможе виконувати наступні функції та висвітлювати такі дані:

- оброблена площа певної ділянки або поля;
- точний контроль рівня палива та його витрати;
- швидкість та час обертів вала двигуна;
- стоянки, зупинки, поїздки; ідентифікація навісної або причіпної техніки;
- відвідування по електронній карті полів певних ділянок.

Процес розробки запропонованого мобільного додатку буде включати етапи, що наведені у табл. 3.2.

Таблиця 3.2 - Етапи процесу розробки програмного продукту «WellTrack v2.0»

Етап	Процес
1 етап	Підготовка і розробка проектної документації, оцінка тривалості і вартості розробки
2 етап	Розробка програмного продукту
3 етап	Тестування продукту на технологічному обладнанні
4 етап	Випуск бета-версії продукту для перевірки его життєздатності
5 етап	Фінальна доробка програмного продукту
6 етап	Запуск мобільного додатку у користування підприємством

Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень

Для того, щоб запустити процес розробку даного мобільного додатку підприємства ФГ «Батьківщина» необхідно для реалізації певні програмні засоби, до них відносяться:

- драйвер заводу виробника для того, щоб мати можливість зчитувати показання витрат палива з датчика;
- сервіси Google-мап для того, щоб розробити алгоритм пересування сільськогосподарської техніки;
- робоче Microsoft середовище;

- прототип зв'язки електронного блоку керування трактора і датчика витрат палива для того, щоб спростити розробку продукту.

Стадії розробки програми:

- створення базового інтерфейсу запропонованого мобільного додатку;
- розробка модуля синхронізації даних техніки, що буде використовуватись;
- розробка модуля по роботі з геолокацією та координатами;
- складання алгоритму з оптимізації маршруту техніки;
- складання алгоритму з оптимізації витрат палива;
- складання алгоритму навантаження на агрегати техніки стосовно витрат палива;
- інтеграція прототипу програми в умовах робочого реального середовища;
- остаточне тестування та запуск.

Контроль місця знаходження – дає можливість спостерігати за пересуванням на мапі, а також аналізувати історію цього пересування. Контроль мотогодин – дає можливість визначити правдивий час роботи транспортного двигуна. Контроль обертів – дає можливість бачити оберти двигуна поточні, а також визначити та повідомити про перевищення, які є недопустимими та дуже низькі обороти двигуна, що є небезпечними. Додатково це дозволяє визначити як їздить водій, його стиль, в результаті цим продовжити ресурси коробки передач, силового агрегату, мостів та підвіски. Контроль температури – дає можливість проконтролювати температуру двигуна, а також не допустити роботу в момент перегрівання.

Контроль тиску масла – дозволить визначити момент низького тиску масла двигуна, а також сигналізувати про те, що необхідно виправити ситуацію.

Контроль в баку рівня палива – дає можливість контролювати заправки та зливи палива, бачити історію таких подій, а також у будь-який момент часу визначити кількість в баку палива та карати за його розкрадання. Контроль витрат палива – дає можливість проконтролювати витрати палива в цілому, за вибраний період, на 100 км пробігу та на 1 год. роботи техніки, це дозволяє вчасно визначити момент збільшення витрат палива та запобігти настанню цих випадків. Контроль їзди по нерівних дорогах та ямах – дає можливість спостерігати, наскільки акуратно

їздить водій по нерівній дорозі, а при проведенні інструктажу на цю тему та виконання вимог щодо їзди по поганим частинам дороги, дасть можливість заощадити значну частину коштів на ремонті техніки. Встановлюється GPS-трекер, що є приймально-передавальним маячком, у базовому варіанті додатку, він відстежує, де знаходиться комбайн на мапі, напрямок руху, швидкість, а також зчитує дані з бортових пристроїв об'єкта та штатних датчиків. Застосовуючи SIM-карту та мобільну мережу, а на ПК диспетчеру надходить інформація. Спеціальне програмне забезпечення або WEB-сторінка надає можливість провести GPS – моніторинг та вивести звіти в різні формати або графіки.

Датчик рівня палива є ефективним вимірювачем правдивого рівня в баку трактора палива. Похибка вимірювання становить менше ніж 1%. Спеціальна фільтрація показань враховує бовтанку в баку палива, усереднює значення, а в системі спостереження буде видно найменші сливи будь-якими методами. Наступним етапом є планування майбутніх ресурсів, що необхідні для розробки та впровадження додатку «WellTrack v2.0», а також визначення бюджету капітальних витрат на даний проект.

Обраний варіант розробки мобільного додатку відноситься до складного типу запровадження та займає приблизно до 8 місяців, що становить 1 120 робочих годин. Це можна обґрунтувати тим, що ця розробка зможе синхронізувати дані в режимі реального часу, інтеграції з базою, що задали, інтерактив, анімацію, а найважливіше – роботу з встановленим додатком Google-мапами. Перелік необхідних ресурсів для розробки додатку «WellTrack v2.0» висвітлені у табл. 3.3.

Таблиця 3.3 – Статті витрат на розробку та впровадження мобільного додатку «WellTrack v2.0»

Вимоги	Кількість	Витрати на одиницю, грн..	Сукупні витрати, грн..
Блок управління двигуном	1	12 500	12 500
Датчик витрати палива	1	1 250	1 250
Блок живлення 24в	1	300	300
Програматор для зчитування показників техніки	1	9 000	9 000
Комп'ютер під керуванням операційної системи windows 10	1	18 000	18 000

Телефон під керуванням операційної системи android	1	5 000	5 000
Gps-модуль ublox m8n	4	258	1 032
Підвищений перетворювач 3.7в до 5в	1	22	22
Монтажний провод	3 м	15,6	15,6
GPS трекер 5000 мАгод	4	2 900	2 900
Інші поточні витрати	-	-	8 000
Сума капітальних витрат, грн.			58 019,6

Джерело: сформовано автором на основі власних досліджень

Також, на підприємство необхідно прийняти до штату програміста, який створить дану програму. Вартість схожої розробки коштує близько 18 тис. грн. на місяць. Є варіант, що він може бути на аутсорсингу, а в період тестування програмного забезпечення приїздити на підприємство ФГ «Батьківщина».

Програміст повинен буде: створити, протестувати, а в подальшому вдосконалити та запустити у користування діагностичного комплексу моніторингу технічних та динамічних параметрів мобільних машин, а також програмне забезпечення для аналізу експериментальних параметрів, а найголовніше – мобільний додаток «WellTrack v2.0» для візуалізації результатів в ході контролю.

3.3 Оцінка економічної ефективності запропонованих заходів щодо підвищення ефективності управління виробництвом продукції рослинництва

Економічна ефективність – досягнення найбільших результатів за найменших затрат живої та матеріальної праці. Для розрахунку економічної ефективності ми застосували кореляційний аналіз. Кореляційний аналіз – це статистичне дослідження залежності між випадковими величинами.

Планування обсягу реалізації продукції рослинництва проведемо за допомогою моделі тренду, що має вигляд.

$$T = a + b * X \quad (3.1)$$

Вихідні дані для розрахунку прогнозованого обсягу реалізованої продукції наведені у табл. 3.4.

Обсяг виробництва - кількість виготовленої продукції та виконаних робіт за певний період часу (рік, півріччя, квартал, місяць) на певному рівні (підприємство, об'єднання, галузь, народне господарство в цілому).

Таблиця 3.4 - Вихідні дані для розрахунку

Рік	Квартал	№ періоду	Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.
2019	1	1	15 683,7
	2	2	14 883,1
	3	3	16 571,2
	4	4	14 926,5
2020	1	5	23 260,7
	2	6	22 073,3
	3	7	24 576,9
	4	8	22 137,7
2021	1	9	23 052,6
	2	10	21 875,8
	3	11	24 357,1
	4	12	21 939,6
Середнє значення:			20 444,9

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Прогнозований обсяг реалізованої продукції ми обчислили за допомогою функції «Тренд», а перевірили за допомогою функції «Предсказ» у програмі Excel. Розраховані дані висвітлено у табл. 3.5.

Таблиця 3.5 – Прогнозований обсяг реалізованої продукції на 2022 р. у ФГ «Батьківщина»

Рік	Квартал	№ періоду	Прогноз на наступний рік, тис. грн.
2022	1	13	25694,35
	2	14	26501,97
	3	15	27309,59
	4	16	28117,20
Обсяг реалізованої продукції:			107623,11

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Як бачимо, методом побудови моделі тренду було визначено прогнозований обсяг реалізованої продукції на 2022 рік, отже, чистий дохід на підприємстві ФГ «Батьківщина» буде складати 107 623,11 грн.

Для того, щоб визначити економічну ефективність, нам необхідно спланувати фінансові результати ФГ «Батьківщина» на 2022 рік. Фінансове планування - це процес визначення обсягу фінансових ресурсів за джерелами формування та напрямками цільового використання згідно з виробничими та маркетинговими показниками підприємства у плановому періоді. Метою фінансового планування є забезпечення господарської діяльності необхідними джерелами фінансування. При впровадженні програмного продукту, що контролює витрати палива, передбачено, що собівартість продукції рослинництва знизиться на 10%.

Собівартість реалізованої продукції у 2021 році складала 54 268,5 тис. грн.. Але при включенні програміста до штату, що займатиметься розробкою мобільного додатку протягом місяців. Його сукупна заробітна плата складатиме:

$$18\,000 * 12 = 216\,000 \text{ грн.}$$

Витрати на оплату праці у 2021 році становили 954,6 тис. грн. при складі працівників, що не змінюється, а також за умови збільшення мінімальної заробітної плати у 2022 році до 6700, що у відносному вираженні становить 1,031, порівняно з мінімальною зарплатою у 2021 році, підвищимо фонд оплати праці, що планується, враховуючи вказані зміни:

$$954\,600 * 1,031 + 216\,000 = 1\,200\,192,6 \text{ грн.}$$

При зниженні матеріальних витрат у 2022 році (що є плановим роком) на 10% вони будуть становити:

$$42\,591\,200 * 0,99 = 42\,165\,288 \text{ грн.}$$

Отже, зробимо висновок, що собівартість реалізованої продукції у 2022 плановому році, враховуючи запропонований захід буде складати: 42 165,3 тис. грн. Якщо адміністративні витрат, інші операційні доходи та витрати на збут будуть незмінними, то плановий звіт за фінансовими результатами ФГ «Батьківщина» буде виглядати так (табл. 3.6.):

Таблиця 3.6 - Планування фінансових результатів підприємства ФГ «Батьківщина» у 2022 р.

Показник	2020 р.	2021 рік	План	Відхилення план/2021р.	
				абсолютне,+/-	відносне, %
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	92 048,6	91 225,1	107 623,1	+16 398,0	+18,0
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	76 636,8	54 268,5	68 430,2	+14 161,7	+26,1
Валовий прибуток, тис. грн.	13 541,8	39 956,6	39 192,9	-763,7	-1,9
Інші операційні витрати, тис. грн.	16 766,0	18 091,7	17 551,5	-540,2	-3,0
Фінансовий результат до оподаткування, тис. грн.	12 560,6	31 702,0	40 231,3	+8 529,3	+26,9
Чистий фінансовий результат, тис. грн.	12 560,6	31 702,0	40 231,3	+8 529,3	+26,9

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Отже, чистий прибуток зросте на 8 529,3 тис. грн., що у відсотковому значення становить +26,9%.

Наступним кроком буде оцінка ефективності заходів, що були запропоновані, щодо підвищення ефективності управління виробництвом.

Розрахуємо показники ефективності інвестицій:

Чиста приведена вартість (NPV) за інвестиційним проектом (виробництвом) визначається за формулою:

$$NPV = \sum ЧГП_t / (1+i)^t = IB + \sum ЧГП_t / (1+i)^t, \quad (3.2)$$

де NPV – сума чистої приведеної вартості за інвестиційним проектом (виробництвом);

ЧГП_t – номінальна сума чистого грошового потоку за інвестиційним проектом в окремі інтервали часу його реалізації;

t – коефіцієнт дисконтування суми чистого грошового потоку за інвестиційним проектом, що розглядається (1...n);

i – ставка дисконту, обрана для даного інвестиційного проекту (у вигляді десяткового дробу);

ІВ – загальна теперішня вартість інвестиційних витрат за проектом.

Багато науковців при виборі норми дисконту для оцінки ефективності інвестиційних проектів рекомендують враховувати:

$$PP = \frac{IB}{ЧГПр}, \quad (3.3)$$

де ІВ – загальна теперішня вартість інвестиційних витрат за проектом;

ЧГПр – середньорічна сума дисконтованого чистого грошового потоку за інвестиційним проектом.

На рахунок узагальнюючих показників ефективності (рентабельності) діяльності підприємства є дві постійно діючі та загальні мети: виявлення, оцінка й узагальнення відносної ефективності виробничих підрозділів і діяльності функціональних ланок із наступними визначенням пріоритетних напрямів активізації та реальних механізмів впливу на її позитивну динаміку в майбутньому. Враховуючи те, що мобільний додаток «WellTrack v2.0» створений для зменшення витрат на паливо, то автором роботи пропонується визначити період окупності, враховуючи поточні витрати на паливо, а також прогнозовані витрати на паливо за підсумками розробки та впровадження програмного продукту «WellTrack v2.0». Основними показниками для розрахунку взяті: середні витрати палива для трактора Т-150 на 1 га земельної обробленої площі, запланований показник зменшення витрати палива та плановий показник оптимізації маршруту руху техніки.

Середні витрати палива: 23л/га;

Плановий показник економії палива: 12%;

Плановий показник оптимізації маршруту: 5%;

Для розрахунку економної ефективності запропонованого заходу використовувались такі дані: площа фактична і площа планова, витрати палива фактичні і витрати палива планові, вартість палива, ставка дисконту, економія палива та розрахований чистий дисконтований дохід.

Аналіз економічної ефективності заходу, що запропонований висвітлено в табл. 3.7.

Таблиця 3.7 - Оцінка економічної ефективності запропонованого заходу

Рік	Площа фактична, га	Площа планова, га	Витрати палива фактичні, л	Витрати палива планові, л	Вартість палива, грн.	Ставка дисконту	Економія палива, грн.	ЧДД, грн.
1	3 094,1	2939,4	23	20,24	51,5	0,36	601 048,5	365 393,7
2	3 094,1	2939,4	23	20,24	51,5	0,36	601 048,5	365 393,7
3	3 094,1	2939,4	23	20,24	51,5	0,36	601 048,5	365 393,7
4	3 094,1	2939,4	23	20,24	51,5	0,36	601 048,5	365 393,7
5	3 094,1	2939,4	23	20,24	51,5	0,36	601 048,5	365 393,7

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Отже, загальний маршрут, який проїде трактор зменшився з 3 094,1 га до 2 939,4 га. Це дасть можливість в перший же застосування мобільного додатку зекономити 601 048,5 грн. Показники економічної ефективності запропонованого заходу щодо розробки та впровадження додатку «WellTrack v2.0» на підприємстві ФГ «Батьківщина» наведено в табл. 3.8.

Таблиця 3.8 - Показники економічної ефективності запропонованого заходу щодо розробки та впровадження додатку «WellTrack v2.0» на підприємстві ФГ «Батьківщина»

Показники	Кошти, грн.
Капітальні витрати	274 019,6
Чистий дисконтований прибуток	1 826 968,5
Чиста поточна вартість	1 552 948,9
Період окупності	0,8
Індекс прибутковості	1,3

Джерело: сформовано автором на основі власних розрахунків

Отже, з табл. 3.8 бачимо, що капітальні витрати на впровадження проекту становитимуть 274 019,6 грн. Чистий дисконтований прибуток за 5 років буде складати 1 826 968,5 грн., чиста поточна вартість від заходу, що пропонується, становитиме 1 552 948,9 грн. Період окупності проекту дорівнюватиме близько 8 місяців. Індекс прибутковості складатиме 1,3, що означає, що на кожну гривню, що

була витрачена на впровадження проекту додатку «WellTrack v2.0» отримаємо чистий прибуток, що буде в 1,3 рази більше.

Отже, у цьому розділі ми обґрунтували напрямки підвищення ефективності роботи підприємства, це було запропоновано застосовувати шляхом застосування більш інтенсивного режиму економії методом зменшення на одиницю продукції матеріальних витрат, інтенсифікації виробництва продукції рослинництва через застосування інновацій, а також вдосконалення стимулювання працівників як матеріального, так і соціального для покращення фінансових результатів.

Насамперед, для збільшення ефективності управління сільськогосподарським виробництвом на підприємстві варто застосувати такі методи:

1. Виділити гроші на підвищення кваліфікації співробітників (враховуючи їх посаду), це суттєво покращить комунікації та свідомість у процесі діяльності підприємства;

2. Влаштовувати кава-брейки на регулярній основі кожного тижня у час перерви;

4. Організовувати заходи, які будуть сприяти створенню креативної, творчої атмосфери, а також нададуть можливість ділитися своїми ідеями щодо покращення ефективності діяльності господарства;

5. Влаштовувати корпоративні свята, наприклад, день працівників сільського господарства;

6. Вдосконалити систему виплати премій методом встановлення конкретних премій, що пропорційні внеску працівника у діяльність підприємства та впровадження нових ідей;

7. Надати можливість відвідування виставок та заходів, присвячених сільському господарству.

Підприємство витрачає велику кількість фінансів на паливо, це обумовлене великою кількістю рілля, яке треба обробляти кожен рік. Собівартість продукції, що виготовляється, збільшується і за рахунок зростання цін на паливно-мастильні матеріали. В час, коли всі країни намагаються знайти методи заощадження палива,

щоб знизити витрати, а також зберегти навколишній світ, є важливим знизити витрати на паливо в ФГ «Батьківщина». Саме з цією метою було запропоновано розробити проект мобільного додатку «WellTrack v2.0» для техніки, що використовується в сільському господарстві, а саме комбайнів та тракторів, що зможе оптимізувати витрати палива, шляхом правильного використання сільськогосподарської техніки, обираючи оптимальний і раціональний режим роботи двигуна, застосування тракторів та комбайнів для певної агротехнології та для певної культури рослинництва, що надасть можливість збільшити ефективність використання техніки на 15-20%. Також застосунок дасть можливість оптимізувати маршрути руху техніки за допомогою GPS (мається на увазі зменшити маршрут на 15-20%, який проходить при оранні землі трактор). Для того, щоб розробити мобільний додаток «WellTrack v2.0» необхідно використати капітальні витрати на суму 274 019,6 грн, для того, щоб випустити пробну версію додатку. У тому випадку, якщо застосунок виправдає розрахунки, період окупності становитиме близько 8 місяців. Після вдалого тестування програмного проекту в ФГ «Батьківщина», вони матимуть можливість інвестувати в цей додаток, щоб була можливість його запатентувати.

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновок, що розробка та вдала реалізація мобільного додатку дасть можливість вирішити деякі проблеми. За допомогою додатку – знизиться собівартість продукції. Це дасть можливість закріпити свої конкурентні позиції на ринку сільського господарства. Заощаджені кошти на паливі можна буде вкладати в підвищення ефективності управління виробництвом рослинницької продукції в господарстві.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено рішення низки теоретичних і практичних проблем щодо підвищення ефективності менеджменту підприємства, що призводить до наступних висновків:

Сьогодні для успішного входу вітчизняних підприємств на світовий ринок потрібно застосовувати сучасні технології, пов'язані не тільки з процесами управління виробництвом, але й з управлінням діяльністю організації. Застосування новітніх методів, принципів, підходів та інструментів в управлінні організацією для забезпечення її успішного функціонування в умовах жорсткої конкуренції на ринку є основною складовою успіху організації як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Дослідження та удосконалення систем управління, чи то в рамках окремого підприємства, чи країни, чи цілого суспільства, допоможе швидко та ефективно впроваджувати нові механізми управління, що відповідають сучасним потребам.

Оцінка ефективності підприємства зазвичай базується на аналізі різних фінансових показників, таких як чистий прибуток підприємства, рентабельність інвестицій, ринкова вартість тощо. Проте, розробляючи перелік фінансових коефіцієнтів за стратегічним рішенням, необхідно враховувати переваги та недоліки використання цих показників на практиці.

Важливе значення у вирішенні завдань подальшого розвитку агропромислового комплексу України та його важливої складової – сільського господарства має організація та планування виробництва основної ланки – сільськогосподарських підприємств. Одним із представників виробництва продукції рослинництва є ФГ «Батьківщина». Повне найменування організації: Фермерське господарство «Батьківщина» Краснопільського району Сумської області.

Організаційна структура підприємства - лінійно-функціональна і побудована таким чином, що за кожен напрямок роботи відповідає один із керівників структурного відділу. Це гарантує оперативне реагування керівництва

компанії на виникаючі проблеми, забезпечення зворотного зв'язку і чіткої роботи підсистем і організації в цілому. ФГ «Батьківщина» має у своєму складі функціональні, обслуговуючі, а також допоміжні підрозділи, вони забезпечують втілення всіх функцій та завдань, що необхідні для безперебійної постійної роботи господарства. Основною метою діяльності підприємства є максимізація прибутку методом охоплення великої частини внутрішнього ринку.

На підприємстві працює 19 працівників. Керівництво господарства прагне до стабілізації чисельності працівників. У зв'язку з цим компанія надає великого значення своєчасній виплаті заробітної плати, але варто збільшити рівень заохочування та економічного стимулювання для створення позитивної психологічної атмосфери в колективі.

Аналізуючи структуру товарної продукції ФГ «Батьківщина» можна побачити, що господарство повністю спеціалізується на вирощуванні продукції рослинництва, а сортова політика не є екстенсивною. Господарство зосереджує свою увагу та енергію на невеликій кількості продуктів рослинництва, але прагне максимально ефективно працювати в цій галузі.

Підприємство, що досліджується було і є рентабельним та прибутковим, беручи до уваги 2019-2021 рр. За цей період валовий прибуток збільшився на 150% (якщо порівнювати 2019 і 2021 рр.), а собівартість реалізованої продукції зросла на 14,8% за рахунок збільшення цін на насіннєвий матеріал, добрива тощо. Позитивним також є зростання чистого прибутку в 2021 р. порівняно з 2019 р. на 197,2%.

Позитивний фінансовий результат підприємство отримало у 2021 р. від реалізації озимої пшениці, кукурудзи на зерно та сої. Виробництво гречки зовсім припинилося, а соняшник не було реалізовано, щоб зробити це в майбутньому за більшою ціною. Фінансовий результат у 2021 р. від реалізації озимої пшениці збільшився на 107,9%, порівнюючи з 2019 р., якщо брати до уваги кукурудзу на зерно та сої, то цей показник зріс на 137,4% та 57,3% відповідно, що вказує на те, що дані культури вигідно виробляти.

Удосконалення управління господарством можливе через такі аспекти діяльності, як управління витратами. Ми пропонуємо організувати управління витратами для підприємств такими методами:

- робити акцент на основних поняттях і процедурах, системах управління витратами;
- з'ясувати проблеми формування та контролю витрат підприємства;
- сформувати модель управління витратами, яка враховує характеристики галузі та підприємства;
- створити та вдосконалювати інформаційні системи;
- адаптація процесу документування до обраної інформаційної системи;
- покласти відповідальність за формування собівартості та створити механізми заохочення та стимулювання зниження витрат.

Підприємство – це відкрита система, яка взаємодіє із зовнішнім середовищем. Оцінка ефективності управління підприємством повинна ґрунтуватися на оцінці зовнішньої та внутрішньої ефективності управління. Зовнішній аналіз передбачає використання різних методологій, в основному використовується SWOT-аналіз. У SWOT-аналізі можливості визначаються як обставини, які створюють умови для того, щоб підприємство здійснило нові дії: запустили новий продукт, завоювали нових клієнтів, запровадили технологію, перебудували виробництво тощо. Оцінка внутрішньої ефективності управління підприємством повинна ґрунтуватися на комплексній оцінці ефективності кожного елемента, що становить загальну систему управління підприємством. Отже, оцінка ефективності менеджменту ФГ «Батьківщина» знаходиться в діапазоні «досить високий».

Було обґрунтовано заходи підвищення ефективності діяльності ФГ «Батьківщина» за рахунок зниження рівня матеріальних витрат на одиницю продукції, інноваційної інтенсифікації аграрного виробництва, вдосконалення стимулювання співробітників за допомогою матеріальних заохочень з метою підвищення фінансових результатів діяльності.

Основні заходи, запропоновані для підвищення рівня діяльності підприємства, а також її ефективності спрямовані на підвищення кваліфікації працівників та збільшення задоволеності співробітників як культурному плані, так і в матеріальному.

Для цього було запропоновано виділяти кошти на навчання працівників, на відвідування семінарів з навчання у галузі рослинництва, а також відвідування агровиставок. Пропонується фінансувати та проводити кава-брейки та корпоративних заходів для працівників. Також пропонується вдосконалити систему преміювання співробітників та заохочень.

Для збільшення рівня ефективності функціонування фермерського господарства було запропоновано створити мобільний додаток для техніки, що використовується у сільському господарстві, а саме комбайнів та тракторів, що буде оптимізувати витрати палива шляхом правильного використання сільськогосподарської техніки, обираючи оптимальний та раціональний режими роботи двигуна, навантаження на спецтехніку для певної агротехнології, а також для певного виду сільськогосподарської культури, що надасть можливість підвищити ефективність застосування техніки на 12-15%. Результати підрахунку показали, що скоротяться витрати палива з 23 л/га до 20,24 л/га. Отже, ми прийшли до висновку, що розробка та вдале впровадження мобільного додатку «WellTrack v2.0» дасть можливість вирішити низку проблем.

В першу чергу, собівартість продукції з використанням додатку знизиться. Що дозволить свої конкурентні позиції закріпити на ринку сільського господарства. А також кошти, що будуть заощаджені на паливі, можна вкладати в підвищення рівня ефективності управління виробництвом продукції рослинництва в ФГ «Батьківщина», наприклад, збільшити розмір преміювання працівників, а також дати можливість працівникам навчатися та підвищувати свою кваліфікацію, інвестуючи в це.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шиян В.І. Определение эффективности сельскохозяйственного производства. Харьков: ХСХИ, 2018. 38 с.
2. Саблук П.Т. Економічні відносини та дохідність агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2018. № 11. С. 149-155.
3. Мельник В.Я. Розвиток форм господарювання у сільському господарстві : монографія . Харків : ХНТУСГ, 2018. 156 с.
4. Плєскач В.Л. Методологічні засади державного регулювання фінансово-економічного розвитку. *Фінанси України*. 2013. № 10. С. 27-35.
5. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Дата звернення: 20.10.2022).
6. Xiao Y, Zhao MJ. Technical efficiency of different farmer sizes based on stochastic frontier production function and its influencing factors—an investigation based on Shaanxi. *Zhongguo Nong Xue Tong Bao*. 2013. №29 (15). P. 42–49.
7. Мертенс В.П. Економіка сільського господарства : навч. посіб. Київ : Урожай, 2015. 288 с.
8. Leibenstein, H. Allocative Efficiency and X-Efficiency. *The American Economic Review*. № 56. P. 392-415.
9. Gonzalez Zuniga. C. Technical efficiency of organic fertilizer in small farms of Nicaragua: 1998–2005. *Published in: Afr J Business Manag*. 2009. №5 (3). P. 967–973.
10. Месель-Веселяк В.Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва. *Економіка АПК*. 2016. №10. С. 7-14.
11. Жнякін Б. О. Економіка підприємства : навч. посіб. Донецьк : Альфапрес, 2015. 160 с.
12. Андрійчук В.Г. Ефективність діяльності аграрних підприємств: теорія, методика, аналіз: монографія. Київ : КНЕУ, 2016. 292 с.
13. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств: підручник. Київ: КНЕУ, 2013. С. 779-780.

14. АПК-Інформ. URL: <https://www.apk-inform.com> (Дата звернення: 02.11.2022).
15. Бахчеванова Н. В. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. *ХНУ ім. В. Н. Каразіна*, 2013. 403 с.
16. Дмитрієва Н.А. Визначення економічної ефективності на макро- та макрорівні. *Фінанси України*. 2017. № 9. С. 62-72.
17. Концепція ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, М.Я. Дем'яненко та ін. *Економіка АПК*. 2012. №1. С. 3-20.
18. Мельник, Л.Ю. Аграрний сектор економіки в аспекті його матеріально-технічної й технологічної оснащеності. *Агросвіт*. 2017. №2. С. 2-8.
19. Abdallah AH, Awal AR. Technical efficiency of maize farmers in Ghana: A stochastic frontier approach. *International Journal of Innovation and Scientific Research*. 2017. №29 (2). P. 110–118.
20. Gao X, Liu WZ, Dai J. Analysis on regional differences of Xinjiang corn production efficiency based on DEA. *Journal of Technical Economics & Management*. 2008. №5. P. 118–121.
21. Грицюк П. М. Моделювання динаміки урожайності зернових культур для областей України. *Моделювання та інформаційні системи в економіці*. 2015. № 91. С. 189-200.
22. Дашутіна Л.О., Недельніцина Д.Л. Особливості управління виробництвом продукції рослинництва. *Формування ефективних механізмів державного управління та менеджменту в умовах сучасної економіки: теорія і практика: матеріали IX Міжнародної заочної науково-практичної конференції 24 листопада 2021 р. / за ред. В. М. Огаренка, О. В. Покатаєвої та ін. Запоріжжя : КПУ, 2021. С. 219 – 221.*
23. Дашутіна Л.О., Недельніцина Д.Л. Інноваційні методи управління виробництвом продукції рослинництва. *Економіка та суспільство*. 2022. № 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/issue/view/44>